

Magdalena Vrbanec

Čakovec

UDK 377.8(497.524 Čakovec)“1789/1941“
371.13(497.524 Čakovec)“1789/1941“

Primljeno: 05. 12. 2011.

Prihvaćeno: 15. prosinca 2011.

Izvorni znanstveni članak

OBRAZOVANJE UČITELJA U ČAKOVCU: POVIJESNI, SOCIJALNI I PEDAGOŠKI ASPEKTI (1879.-1963.)¹

Ovaj rad bavi se obrazovanjem učitelja u okviru čakovečke Učiteljske škole kroz čitav period njezina postojanja i djelovanja, od 1879. do 1963. godine. Osnovana od strane mađarskih državnih vlasti, pod njihovom je ingerencijom sve do kraja Prvog svjetskog rata. Uključivanjem Međimurja u novoosnovanu Kraljevinu SHS, škola započinje svoj rad na hrvatskom jeziku i u hrvatskom duhu dok je tijekom međuratnog perioda bio vršen sve veći pritisak jugoslavenskog centralizma i unitarizma. Za vrijeme Drugog svjetskog rata Učiteljska škola kao i čitavo Međimurje ulazi u sastav mađarske države ne bi li njegovim završetkom ponovno bila osnovana hrvatska Učiteljska škola. Želja da se podigne razina obrazovanja budućih učitelja dovodi do gašenja njezina rada jer se od 1961. otvorio njezin supstitut više razine, Pedagoška akademija.

Međimurje, a s njim i čakovečka Učiteljska škola zajedno su prolazili kroz nekoliko različitih političkih i društvenih razdoblja; stoga je u radu izvršena paralelna analiza unutrašnje strukture škole kroz navedene periode. Pored brojčanog kretanja učenika, analizirala se spolna slika škole, regionalno i socijalno podrijetlo učenika, njihov materinji jezik i narodnost, religija kao i postignuti uspjeh i vladanje. Promjene kojima su obuhvaćene navedene kategorije zapravo su odraz političkih, gospodarskih, društvenih i obrazovnih promjena koje su zadesile Učiteljsku školu u okviru njene uže i šire okoline. Ujedno se kroz njih može pratiti razvojni tijek same Učiteljske škole u Čakovcu, ali i evolucija učiteljskog obrazovanja.

Ključne riječi: Učiteljska škola (Čakovec),

obrazovanje učitelja, povijest školstva, Međimurje, 1798. do 1941. godine

¹ Zbog dužine cjelokupnog teksta *Obrazovanje učitelja u Čakovcu: povijesni, socijalni i pedagoški aspekti (1879.-1963.)* uredništvo je u dogovoru s autoricom odlučilo objaviti tekst u dva dijela. Drugi dio bit će objavljen u sljedećem broju *Analiza za povijest odgoja*. Zbog specifičnosti rada nije mijenjan stil navođenja literature u bilješkama. Popis literature po predloženim standardima za *Anale* nalazi se na kraju rada.

1. Uvod

Za obrazovni i društveni život Međimurja veliku je važnost kroz povijest imala čakovečka Učiteljska škola. Ovim radom obuhvaćeno je cjelokupno razdoblje njezina postojanja, dakle od 1879. godine kada je škola osnovana pa sve do 1963. kada završava razdoblje učiteljskog obrazovanja na srednjoškolskoj razini. Osim povijesnog pregleda razvoja Učiteljske škole, u radu je prikazan njezin obrazovno-pedagoški sustav kao i modernizacijski procesi kroz koje je prolazila. Također je prikazana analiza polaznika čakovečke Učiteljske škole kroz različita razdoblja. Željelo se utvrditi regionalno, narodnosno, religijsko i socijalno podrijetlo učenika, njihova brojčana kretanja i spolna struktura te postignuti obrazovno-odgojni rezultati.

Suvremena historiografska istraživanja nedovoljno su pažnju posvetila spomenutoj obrazovnoj instituciji. Do sada je objavljeno tek nekoliko članaka koji se konkretno bave ovom temom dok se u par knjiga sporadično mogu pronaći podaci o Učiteljskoj školi.² Ipak, značajan doprinos ovoj temi dali su Štefica Benček³, Vladimir Kapun⁴, ali i drugi istraživači.⁵ Dosadašnja literatura prvenstveno se bavila kronološkim prikazom njenog povijesnog razvoja s prvenstvenim naglaskom na mađarsko razdoblje škole, dok su ostala razdoblja samo površno sagledana.

Proučavanje obrazovanja učitelja u Čakovcu, pored dostupne i relevantne literature, bazira se na izvornoj povijesnoj građi iz Državnog arhiva za Međimurje. Iz fonda Učiteljske škole Čakovec (1879.-1963.) koristio se dio školske dokumentacije kojom su evidentirani podaci o polaznicima i njezina obrazovno-odgojna djelatnost.⁶ Upotrijebljene su Matične knjige, Glavni imenici, Upisnica te Glavni katalog učenika.⁷ U istraživanju je korištena i Spomenica Učiteljske škole Čakovec te njezini godišnji Izvještaji.⁸

Povijest Učiteljske škole možemo podijeliti na tri, to jest četiri razdoblja s obzirom na upravno-teritorijalnu pripadnost samog Međimurja. Osnovana od strane Mađara, pod njihovom je ingerencijom sve do kraja Prvog svjetskog rata, kada je nastupilo razdoblje hrvatske/jugoslavenske uprave na ovom prostoru. Od godine 1941. pa sve do 1945. škola je još jednom uključena u mađarsku obrazovnu politiku, da bi nakon tog razdoblja Međimurje ponovno postalo sastavnim dijelom hrvatske države. Ovim radom obuhvaćen je period mađarske uprave do 1918. godine, razdoblje između dva

² Na primjer *Monografija grada Čakovca* autora Károly Zrínyi ili *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju* autorice dr. Franke Bauk.

³ Štefica BENČEK, "Povijesni razvoj Učiteljske škole u Čakovcu", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, Čakovec, 1972., 183-196.

⁴ Vladimir KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879-1889)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, Čakovec, 1980., 17-72.

⁵ Na primjer Stjepan Ovčar, Franka Bauk, Vladimir Kalšan i dr.

⁶ HR DAM 254. Učiteljska škola Čakovec, Čakovec (1879.-1963.), knj. 346, kut. 3, sv. 39.

⁷ Možemo pretpostaviti da je spomenuta dokumentacija predstavljala školsku maticu kojom se vodila evidencija učenika.

⁸ Izvještaji čakovečke Učiteljske škole tiskani su od školske godine 1918./1919. do 1920./1921., te za razdoblje od 1930./1931. do 1939./1940.

svjetska rata te razdoblje od 1945. do njezina zatvaranja.⁹ U svrhu analize promatrana je svaka deseta školska godina počevši od 1880./1881. pa sve do 1960./1961.¹⁰ Sama analiza temelji se na odabranim podacima o učenicima iz čakovečke Učiteljske škole pomoću kojih se željelo dobiti brojčanu, spolnu, regionalnu¹¹, narodnosnu, religijsku, socijalnu¹² i obrazovno-odgojnu sliku polaznika škole.¹³ Svaka odabrana školska godina sagledavana je u cjelini, što znači da su korišteni podaci učenika svih razreda koji su odabrane školske godine pohađali ovu školu.

Poradi stjecanja jasnijeg uvida u temu, u radu je najprije dan kratak pregled međimurske povijesti i njegove obrazovne politike u pojedinom razdoblju, a zatim je prikazan razvoj i djelovanje Učiteljske škole. Potom slijede podaci iz povijesnih izvora obrađeni prvenstveno kvantitativnom metodom te njihovi rezultati prikazani u sklopu analiza pojedinih razdoblja, dok na kraju slijedi njihova međusobna komparacija.

Čakovečka Učiteljska škola zajedno s Međimurjem prolazila je kroz nekoliko različitih političkih i društvenih razdoblja svoga djelovanja. Zanima nas u kojoj su mjeri navedene promjene utjecale na rad škole te samo obrazovanje učitelja u Čakovcu. Također se želi kroz prikaz i paralelnu analizu unutrašnje strukture škole utvrditi eventualne mijene unutar analiziranih kategorija. Mijenjaju li i u kojoj mjeri političke, gospodarske i društvene okolnosti čakovečku Učiteljsku školu i njezinu unutarnju strukturu?

2. Razvoj školstva na području Međimurja do 1918. godine

U prvoj polovini 18. stoljeća Međimurje je u teritorijalnom i administrativnom pogledu pripojeno Zaladskoj županiji, a time i mađarskoj državi. Osim dvaju kratkotrajnih razdoblja krajem 18. i sredinom 19. stoljeća, Međimurje sve do sloma Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine ostaje u sastavu mađarske države.

U Međimurju, kao i u ostalim dijelovima Hrvatske, rudimentarni oblici podučavanja vezani su uz crkve i samostane kao duhovna i kulturna središta srednjovjekovnih društava. Crkve su jedine provodile organiziranije oblike podučavanja na području

⁹ Zbog kratkog vremenskog perioda mađarske uprave tijekom Drugog svjetskog rata, u obzir nisu uzeti podaci iz povijesne građe toga razdoblja.

¹⁰ Za razdoblje mađarske uprave analizirali smo školske godine 1880./1881., 1890./1891., 1900./1901. i 1910./1911., za prvo razdoblje hrvatske uprave 1920./1921., 1930./1931. i 1940./1941. te za posljednje razdoblje 1950./1951. i 1960./1961.

¹¹ Regionalno podrijetlo učenika utvrđivali smo na temelju mjesta rođenja učenika te ga smjestili u današnji državni i regionalni okvir budući da su analizirana različita razdoblja tijekom kojih se mijenjala državna granica i gravitacijski okviri.

¹² Socijalnu sliku učenika određivali smo prema zanimanju roditelja/skrbnika, to jest prema vrsti posla koji nam ukazuje na određeni nivo obrazovanja i status u društvu. U obzir se prvenstveno uzimalo zanimanje oca iz razloga što je u velikoj većini slučajeva samo ono bilo navođeno. Ako je otac umro ili nije bio naveden, uzimalo se u obzir zanimanje ili status majke, dok su se podaci o skrbniku koristili u slučajevima kada su oba roditelja bila pokojna ili navedena.

¹³ Obrazovno-pedagoška analiza rađena je na temelju vrednovanja učenikovog općeg uspjeha kao i njegovog vladanja evidentiranog na kraju školske godine. U radu je dan pregled školskog sustava ocjenjivanja, budući da se mijenjao tijekom povijesnog razdoblja.

Međimurja.¹⁴ Pod utjecajem prosvjetiteljskih ideja, u drugoj polovini 18. stoljeća, krenulo se u razvoj jedinstveno organiziranog školstva na području Habsburške Monarhije. Unatoč tomu, u većini međimurskih župa škole nisu postojale, a nije bio razvijen ni stalni običaj podučavanja, izuzevši Čakovec.¹⁵ Od početka 19. stoljeća primjetan je proces izraženijeg razvoja međimorskog školstva na čijem su prostoru osnivane konfesionalne i općinske škole s hrvatskim kao nastavnim jezikom.¹⁶

Do velikih promjena u obrazovnoj politici na području Međimurja dolazi u drugoj polovini 19. stoljeća kada je njegova pripadnost Ugarskom Kraljevstvu potvrđena *Hrvatsko-ugarskom nagodbom* 1868. godine. Uspostavom austro-ugarskog dualizma započelo je razdoblje intenzivne mađarizacije svih nemađarskih naroda pod krunom svetog Stjepana¹⁷, stoga se u Međimurju mađarski jezik proglašava jedinim službenim jezikom u administraciji i sudstvu.¹⁸

Zakonom o organizaciji osnovnoškolske nastave iz 1868. godine uređeno je i modernizirano osnovnoškolsko obrazovanje kao i obrazovanje učitelja pučkih škola na području Ugarskoga Kraljevstva, a time i Međimurja gdje je bila dozvoljena nastava na materinjem jeziku.¹⁹ Jačanjem mađarske nacionalne ideje, u drugoj polovini sedamdesetih godina 19. stoljeća mađarski jezik postao je obaveznim predmetom u svim državnim pučkim osnovnim školama.²⁰ Postupno se uvodio i kao nastavni jezik, ne bi li se od 1907. godine učio već od prvog razreda osnovne škole.²¹ Progresivan stav mađarskih vlasti po pitanju jezika bio je izraz želje za asimilacijom Međimuraca kao i ostalih nemađarskih naroda.

Prema školskom zakonu iz 1868. godine država i općine bile su dužne razvijati mrežu osnovnih škola dok je cjelokupan školski sustav bio stavljen pod direktan nadzor države.²² Na području Međimurja školstvo je sve do 1870-ih godina bilo pod nadzorom Zagrebačke biskupije, stoga su mađarske vlasti radile na postupnom ukidanju župnih škola i njihovom zamjenom državnima.²³ Do toga razdoblja politika mađarizacije na ovim prostorima nije polučila neki zamjetan uspjeh, ali razvijanje mreža stalnih državnih osnovnih škola s intenzivnijim mađarskim utjecajem ostvarilo je znatno bolji uspjeh nego raniji naponi mađarizacije ovoga kraja.²⁴ Posebnu ulogu u tome imala je

¹⁴ Franka BAUK, *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju*, Čakovec, 1992., 19.

¹⁵ Rudolf HORVAT, *Povijest Međimurja*, Zagreb, 1944., 216-238.

¹⁶ BENČEK, "Povijesni razvoj Učiteljske škole u Čakovcu", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 185.

¹⁷ KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 18.

¹⁸ Vladimir KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006., 230.

¹⁹ BAUK, *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju*, 50-51.

²⁰ László FELKAI, *Portrét a dualizmus korának kultuszminisztereiről*, Budapest, 2004., 50.

²¹ Ivan ZVONAR, "Pedagoški i publicistički rad Józsefa Margitai", *120 godina izobrazbe učitelja u Čakovcu: zbornik radova sa znanstvenog skupa u Čakovcu 10. prosinca 2000.*, Čakovec, 2000., 55. Takozvani Apponijev zakon kojim nastava mora biti održavana na mađarskom jeziku. Učenici su na području Međimurja od prvog do četvrtog razreda osnovne škole nastavno gradivo učili na mađarskom jeziku dok se eventualno vjeronauk još znao održavati na hrvatskom.

²² BAUK, *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju*, 50. i 66.

²³ Isto, 61.

²⁴ Isto, 60. i 66.

čakovečka Učiteljska škola, sa zadatkom obrazovanja učiteljskog kadra, sposobnog za vođenje nastave na mađarskom jeziku.

3. Mađarska Učiteljska škola u Čakovcu od 1879. do 1918. godine

3.1. Osnivanje Učiteljske škole u Čakovcu

Mogućnost za ostvarenje nacionalno jedinstvene države sa službenim mađarskim jezikom mađarske su vlasti prepoznale u obrazovnoj politici. Pripadnost Međimurja Zagrebačkoj nadbiskupiji mađarske su vlasti doživljavale najvećom preprekom u procesu njegove mađarizacije.²⁵ Da bi širenje mađarskoga jezika i osjećaja bilo što učinkovitije, javila se potreba za učiteljima koji se služe mađarskim i hrvatskim jezikom radi njegovog lakšeg i efikasnijeg prenošenja na međimurske i prekmurske učenike, a s vremenom i na područje Hrvatske.²⁶ Bio je potreban nastavni kadar nadahnut mađarskom nacionalnom idejom. Radi njihova obrazovanja osniva se u Čakovcu, političkom i kulturnom središtu Međimurja, učiteljska škola.

Već 1878. zastupnik čakovečkog okruga Imre Szabó predložio je mađarskom parlamentu osnivanje učiteljske škole u Čakovcu.²⁷ Tadašnji ministar obrazovanja Trefort Agoston poslao je na teren komisiju sa zadatkom utvrđivanja potrebe i mogućnosti takvog poduhvata. Da je potreba za ovakvom vrstom državne ustanove postojala, govori nam činjenica da je ugovor sklopljen već 7. siječnja 1879. godine između mađarskog ministarstva bogoštovlja i nastave i trgovišta Čakovec.²⁸ Ugovoreno je osnivanje učiteljske škole s internatom kao i gradnja nove zgrade u kojoj će biti smješteni. Ne čekajući izgradnju planirane infrastrukture, Učiteljska je škola već iste godine kada je ugovor sklopljen započela sa svojim radom. Za privremeni smještaj bio je izabran Stari grad Zrinskih. Administrativni i financijski problemi neko su vrijeme prolongirali početak gradnje učiteljske škole, stoga je ona izgrađena tijekom 1888. godine od strane poznatog čakovečkog graditelja Valenta Morandinija.²⁹ Svoj rad na novoj lokaciji Učiteljska škola započela je 3. travnja 1889. godine, čime je desetljeće svoga djelovanja ipak završila u namijenjenoj joj zgradi.³⁰

3.2. Program i nastava mađarske Učiteljske škole u Čakovcu

Osnivanjem Učiteljske škole u Čakovcu Međimurje dobiva prvu višu srednju školu, što proširuje njegovu obrazovnu ponudu. Razlog njenog pokretanja na ovom području proizlazi iz želje mađarske vlade za asimilacijom Međimurja i okolnog

²⁵ Károly ZRÍNYI, *Monografija grada Čakovca*, Čakovec, 1905., 297.

²⁶ *Isto*, 298. Ministarskom odredbom, učenici čakovečke Učiteljske škole mogli su nakon završetka školovanja predavati u mađarskim privatnim školama na području Hrvatske i Slavonije.

²⁷ KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 20.

²⁸ *Isto*, 22.

²⁹ *Isto*, 66-67.

³⁰ Stjepan OVČAR, "Povijesni pregled izobrazbe učitelja u Čakovcu", *Učitelj: godišnjak Visoke učiteljske škole u Čakovcu* 1., Čakovec, 2001., 116.

područja, o čemu nam svjedoči i sam ugovor o osnivanju učiteljske škole, "*budući da stanovništvo trgovišta Čakovec govori hrvatskim jezikom, najveću važnost u Međimurju treba polagati na razvitak mađarskog duha*".³¹

Škola je bila otvorena za učenike međimurskog, prekmurskog i hrvatskog područja koji bi u ovoj školi usvojili mađarski jezik i mađarsku nacionalnu ideju te ih prenosili na učenike navedenih prostora. Kao osobe koje poznaju jezik domaćeg stanovništva lakše bi komunicirali s učenicima te ih podučavali mađarskome jeziku i ideji. Unatoč želji mađarskih vlasti da ovu školu pohađaju prvenstveno učenici hrvatsko/vendskog govornog područja, kod prve godine upisa tek jednoj petini učenika materinji jezik nije bio isključivo mađarski.³² Stoga je za učenike mađarske narodnosti bilo potrebno uvesti kao obavezan predmet hrvatski jezik na međimurskom narječju koji se koristio samo u svrhu efikasnije mađarizacije. Učiteljska škola u Čakovcu nastavu je održavala isključivo na mađarskom jeziku, ujedno materinjem jeziku većine učenika.

Uvjeti za upis u Čakovečku državnu učiteljsku školu³³ bili su propisani na temelju mađarskog zakona o učiteljskim školama iz 1868. godine po kojem je bilo potrebno navršiti 15 godina, završiti nižu gimnaziju, realku ili četverorazrednu građansku školu ili se podvrgnuti prijamnom ispitu.³⁴ Nastava je započela 20. rujna 1879. godine u dvorcu Zrinskih gdje se održavala do veljače 1889., kada se preselila na mjesto gdje se danas nalazi Visoka učiteljska škola Čakovec.³⁵ U Starom gradu Zrinskih u sklopu učiteljske škole bila je otvorena vježbaonica i internat za smještaj učenika.

U vrijeme osnivanja Učiteljske škole u Čakovcu obrazovanje učitelja trajalo je tri godine, tako da je prva generacija učenika završila svoju naobrazbu po trogodišnjem programu. Ostale generacije polazile su četverorazrednu školu, kako je regulirano zakonom 1881. godine.³⁶ Nastavni plan i program tokom godina doživljavao je preinake u skladu s ostalim učiteljskim školama u Mađarskoj. Tijekom školovanja učenici su stjecali znanje iz područja vjeronauka/etike, pedagoških predmeta, jezika (mađarski, hrvatski i njemački), iz matematike, društveno-humanističkih te prirodoslovnih i umjetničkih predmeta.³⁷

Djelovanje i razvoj Učiteljske škole u Čakovcu financirala je, skrbila i nadzirala država, to jest Mađarsko kraljevsko ministarstvo bogoštovlja i nastave. Ministarstvo je

³¹ KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 22.

³² KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 35.

³³ Na mađarskome jeziku *A csáktornyai állami tanítóképezde*. Godine 1908. prema prijevodu preimenovana je u Čakovečki mađarski kraljevski državni zavod za obrazovanje učitelja, a 1912. u Čakovečki mađarski kraljevski državni zavod za obrazovanje učitelja osnovne narode škole.

³⁴ *A magyar állam és a nemzetiségek: a magyarországi nemzetiségi kérdés történetének jogforrásai 1848-1993*, Budapest, 2002., 84.

³⁵ ZRÍNYI, *Monografija grada Čakovca*, 297.

³⁶ FELKAI, *Portrét a dualizmus korának kultuszminisztereiről*, 52.

³⁷ Godine 1880./1881. podučavali su se sljedeći predmeti: vjeronauk i etika, pedagogija, metodika, praktične vježbe iz metodike nastave, mađarski, njemački i hrvatski jezik, aritmetika, geometrija, zemljopis, povijest, ustav domovine, prirodopis, kemija i fizika, gospodarstvo, pjevanje, sviranje, crtanje i krasopis, tjelesni odgoj.

ujedno biralo i nastavno osoblje škole, sastavljeno od mađarskih profesora, kao i njene ravnatelje.³⁸ Položaj na rubu mađarske granice i namijenjena joj misija osiguravali su čakovečkoj Učiteljskoj školi dobro održavanje i opremanje od strane mađarskih vlasti. Radi njene modernizacije, 1904. godine dolazi do proširivanja i preinačavanja njezinog kompleksa.³⁹ Učiteljska škola bila je dobro uređena te bogato opremljena nastavnim pomagalicama i glazbenim instrumentima, a u njoj se nalazila i knjižnica.⁴⁰ Prednju stranu škole ukrašavao je prostrani park, sa strane sportska dvorana i ljetno igralište, a odostraga uređen vrt, oranice i vinograd.

Zakonom je bilo propisano da uz učiteljsku školu mora postojati vrt na kojem će učenici biti podučavani o uzgoju poljoprivrednih kultura te obradi zemlje.⁴¹ Od velike je važnosti bilo usvojiti poljoprivredna znanja, budući da se većina učitelja pripremala za rad u seoskim školama, a velik udio seoske djece rijetko je nastavljao školovanje nakon pučke škole. Osim vrtlarske prakse, učenici su bili obavezni obavljati praktične vježbe iz održavanja nastave.⁴² Nakon završetka posljednjeg razreda učenik je imao obvezu u roku od godinu-dvije položiti gradivo svih predmeta i tako steći diplomu učiteljske škole.⁴³ Ocjenjivala se i njihova sposobnost vođenja i održavanja nastave osnovnoškolskim učenicima.

Prilikom samog osnivanja Učiteljske škole bile su predviđene prostorije za smještaj i prehranu učenika. Najprije je internat zajedno sa školom bio smješten u Starom gradu Zrinskih, a potom preseljen u novu zgradu. U dobro opremljenom internatu učenici su bili pod nadzorom ravnatelja i odgojitelja, ali i ostalih profesora Učiteljske škole, dok se školski liječnik brinuo o njihovom zdravlju.⁴⁴ Život u internatu bio je uređen posebnim pravilima o ponašanju i aktivnostima učenika, čime se ujedno vršio snažan odgojni utjecaj. Troškove za smještaj i hranu dijelom su uplaćivali učenici, dok je skoro polovicu troškova podmirivala država.⁴⁵ Velik udio učenika dolazio je iz udaljenih krajeva kojima je zasigurno bila privlačna činjenica da su čakovečka Učiteljska škola i internat činili u svim aspektima jedinstvenu cjelinu, koja je omogućavala školovanje, smještaj i prehranu na jednom mjestu.⁴⁶

3.3. Izvannastavni život mađarske Učiteljske škole u Čakovcu

Učiteljska škola aktivno je sudjelovala u javnom životu Međimurja, posebice Čakovca, središta mađarizacije. Prilike za svoje jedinstveno predstavljanje javnosti

³⁸ Bárány Ignác (1879.-1882.), Szamo József (1882.-1890.), Margitai József (1890.-1907.) i Károly Zrínyi (1907.-1918.).

³⁹ ZRÍNYI, *Monografija grada Čakovca* 298-299.

⁴⁰ BENČEK, "Povijesni razvoj Učiteljske škole u Čakovcu", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 186.

⁴¹ *A magyar állam és a nemzetiségek: a magyarországi nemzetiségi kérdés történetének jogforrásai 1848-1993*, 84.

⁴² *Isto*, 84.

⁴³ *Isto*, 86.

⁴⁴ KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 24 i 53.

⁴⁵ *Isto*, 26.

⁴⁶ KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 50.

koristila je za vrijeme održavanja proslava različitih državnih praznika, vjerskih blagdana te istaknutih datuma vezanih za njezino osnivanje i djelovanje.⁴⁷ U njima je redovito sudjelovala, a ponekad ih sama organizirala ne bi li na taj način podigla svoj ugled i značaj te širila mađarsku ideju.⁴⁸ To je činila i prilikom svečanih završetaka pojedinih školskih godina kao i prigodom posjeta mnogih uglednih osoba.⁴⁹

Osim redovitog školovanja, Učiteljska škola omogućavala je dopunsko obrazovanje za nedovoljno kvalificirane učitelje. Naime, zakonska odredba iz 1879. godine odredila je da *"...ne može više nitko dobiti učiteljsku diplomu i ne može više nitko biti namješten kao učitelj ili pomoćni učitelj, ako ne ovlada mađarskim jezikom u govoru i pismu u tolikoj mjeri da lako poučava u osnovnoj školi."*⁵⁰ Zbog nedostatka učitelja koji znaju mađarski jezik određena je postupna primjena dotične zakonske odredbe, ali je bio propisan rok do kojeg ga se moralo svladati.⁵¹ Iz tog razloga organiziraju se posebni tečajevi mađarskog jezika.⁵² Poticaj za njegovo daljnje učenje i usavršavanje davale su kontrole ministarstva obrazovanja uvedene devedesetih godina 19. stoljeća.⁵³

4. Analiza strukture učenika čakovečke Učiteljske škole za razdoblje Austro-Ugarske Monarhije (od 1880./1881. do 1910./1911.)

4.1. Spolna struktura i brojčano kretanje učenika

Važno je napomenuti da čakovečku Učiteljsku školu u promatranom razdoblju polaze isključivo učenici muškog spola. U samom osnivačkom ugovoru navodi se njezina orijentacija prema obrazovanju muških učenika.⁵⁴

Podaci o brojčanom kretanju učenika ove škole nisu dosljedno vođeni u matičnim knjigama. Školska godina 1880./1881. obuhvaćala je samo dva razreda budući da je tek sljedeće godine otvoren i treći. Iz navedenih podataka u tablici 4.1. proizlazi da se broj učenika Učiteljske škole povećavao, ali prilično umjerenim tempom. Svakih deset godina broj upisanih povećao se za otprilike dvadeset učenika, što označava lagani porast zainteresiranosti za stjecanje učiteljskog zanimanja u ovoj školi. U prvom desetljeću njezina rada u prve se razrede velikom većinom upisivalo manje od dvadesetak učenika, to jest manje od njezinih prostornih mogućnosti i želja.⁵⁵ Da je tijekom

⁴⁷ BENČEK, "Povijesni razvoj Učiteljske škole u Čakovcu", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 186.

⁴⁸ KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 54-55.

⁴⁹ Isto, 55-56.

⁵⁰ BAUK, *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju*, 53-54.

⁵¹ Isto, 65-66.

⁵² KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 56-57. Da odaziv na tečajeve bude što brojniji, ministarstvo je izdvajalo znatna novčana sredstva kojima je stimulirala učitelje na njihovo pohađanje.

⁵³ BAUK, *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju*, 63.

⁵⁴ KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 21.

⁵⁵ KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 34.

godina došlo do polaganog porasta svjedoče nam podaci o 22 učenika upisana u prvi razred 1890./1891., njih 27 1900./1901. i 35 učenika 1910./1911. Možemo reći da je tek 1910./1911. godine ukupan broj učenika odgovarao predviđenom, budući da je zgrada bila izgrađena za prijem 120 učenika. Što se tiče osipanja učenika tijekom školske godine, podaci nam prikazuju da godišnje njih otprilike oko 5 do 10% zbog različitih razloga nije nastavilo školovanje ili ga nije nastavilo u ovoj školi.

Tablica 4.1. Brojčana kretanja učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1880./1881.-1910./1911.)

Broj učenika	1880./ 1881.	1890./ 1891.	1900./ 1901.	1910./ 1911.	Ukupno
Upisani	46	62	88	111	307
Ostavili školu	0	3*	9	9	21
Na kraju šk. god.	46	59	79	102	286
Opadanje učenika %	0	4,83	10,22	8,1	6,84
Polaznost učenika %	100	95,16	89,77	91,89	93,15

*Za trojicu učenika nisu navedeni nikakvi podaci.

4.2. Regionalno podrijetlo učenika

Zanimljive podatke dobivamo sagledavajući regionalno podrijetlo učenika čakovčke Učiteljske škole. Budući da su granice bile znatno drugačije nego što su danas, bilo je nužno utvrditi današnju lokaciju mjesta rođenja učenika i na taj način dobiti realan uvid u tražene podatke. Međimurje i Prekmurje tada su činili sastavni dio mađarske županije Zala stoga se uzimanjem izravnih podataka iz imenika ne bi dobilo realno stanje stvari.

U četiri promatrana godišta gotovo svi učenici Učiteljske škole u Čakovcu bili su stanovnici Austro-Ugarske Monarhije, štoviše samo dvoje učenika iz austrijskog dijela (današnje austrijske savezne države Štajerske), dok je ostatak dolazio iz ugarske polovice države. Najviše ih je dolazilo iz mađarske županije Zala, koja je tada obuhvaćala osim svog današnjeg teritorija dio područja suvremene mađarske županije Veszprém, Međimurje i dio slovenske pokrajine Prekmurje (područje oko Lendave). Najprije se uzeo u obzir brojčani odnos učenika škole s obzirom na mjesto njihova rođenja (tablica 4.2.). Iz analize proizlazi da je velika većina učenika dolazila iz područja izvan današnje Republike Hrvatske i to u rasponu od 80 do gotovo 90%, dok se u promatranim godinama raspon učenika iz Hrvatske kretao od 10 do 17%. Ako pribrojimo rezultate svih četiriju analiziranih godina, proizaće zaključak da je samo 14,47 % ili 44 učenika dolazilo iz hrvatskih krajeva dok je "strani" kontingent činio 84,86 % (258) udjela u regionalnoj strukturi škole. Rubrika "neutvrđeno" odnosi se na mjesta kojima nismo uspjeli utvrditi današnji smještaj, a time ni državno-teritorijalnu pripadnost.

Tablica 4.2. Brojčani odnos učenika čakovečke Učiteljske škole s obzirom na mjesto njihova rođenja unutar ili izvan granica današnje Republike Hrvatske (1880./1881.-1910./1911.)

Mjesto rođenja učenika	1880./1881.	%	1890./1891.	%	1900./1901.	%	1910./1911.	%	Ukupno	%
Republika Hrvatska	8	17,39	10	16,94	9	10,22	17	15,31	44	14,47
Izvan Republike Hrvatske	37	80,43	49	83,05	79	89,77	93	83,78	258	84,86
Neutvrđeno	1	2,17	0	0	0	0	1	0,9	2	0,65
Ukupno	46	100	59	100	88	100	111	100	304	100

Detaljniji prikaz regionalnog podrijetla daje nam njihov smještaj prema današnjoj državnoj pripadnosti. Najviše učenika dolazilo je iz mađarske države, u prosjeku oko 65 % ili njih 198, zatim iz Hrvatske s postotkom od 14,47 ili 44 učenika, iz prostora današnje Slovenije s 11,18 % ili 34 učenika te današnje Austrije s 6,25 % ili njih 19. Od ostalih država nekoliko učenika dolazilo je iz Slovačke te po jedan iz prostora Ukrajine, Rumunjske i Srbije. Učenici su dolazili iz dijelova koji su prije Trianonskog sporazuma pripadali Mađarskoj dok ih taj mirovni ugovor nije uklopio u sastav navedenih država.

S obzirom na smještaj u sklopu današnjeg županijskog sustava moramo napomenuti da je većina učenika iz mađarske države potjecala iz područja današnje mađarske županije Zala, kao i susjednih županija Vas, Veszprém i Somogy. Iz slovenskog područja učenici su dolazili iz povijesne pokrajine Prekmurje koja je bila podijeljena između dviju mađarskih županija, veći dio pripadao je županiji Vas, a ostatak Zali. Danas ta područja čine dio slovenske statističke regije Pomurje, nešto šireg prostora od nekadašnjeg Prekmurja. Dio učenika dolazio je iz današnje austrijske savezne države Burgenland, to jest Gradišća koje je u vrijeme dualizma pripadalo mađarskoj županiji Vas. Područja ostalih država koja su evidentirana u analizi također su u ono vrijeme pripadala Ugarskom kraljevstvu.

Ako promatramo područje Republike Hrvatske, logično je da će najviše učenika dolaziti iz današnje Međimurske županije. U prve tri promatrane godine postotak se kretao između 87–90% da bi tek 1910./1911. pao na otprilike 70% kada je primjetan veći broj učenika iz ostalih hrvatskih županija. Najzastupljenije su Koprivničko-križevačka, Primorsko-goranska i Vukovarsko-srijemska županija s dva učenika te Osječko-baranjska i Požeško-slavonska s jednim učenikom. Ako pogledamo njihov materinji jezik, vidjet ćemo da velika većina njih govori mađarskim jezikom, a ne hrvatskim. Iz toga proizlazi zaključak da su iz područja hrvatskih zemalja za mađarsku učiteljsku školu u Čakovcu prvenstveno bili zainteresirani učenici mađarske narodnosti.

4.3. Materinji jezik učenika

U korištenim matičnim knjigama iz razdoblja Austro-Ugarske Monarhije uredno se vodila evidencija o materinjem jeziku učenika iz kojeg je prema tadašnjim

shvaćanjima proizlazila narodnost pojedinca. Stoga nas na prvi pogled zbunjuju slučajevi gdje učenicima pod dotičnu rubriku nije upisivan samo jedan jezik nego i različite kombinacije dvaju ili čak tri jezika. To bi značilo da je učenik pored svog materinjeg jezika, u većoj ili manjoj mjeri poznavao i ostale spomenute jezike. U radu su navedene jezične kombinacije tretirane kao cjeline, a nije se mijenjao ni njihov jezični poredak.

U dokumentaciji su prisutna četiri materinja jezika: mađarski, hrvatski, vendski⁵⁶ i njemački. Najzastupljeniji materinji jezik među učenicima bio je mađarski i to u rasponu od 66 do 91% unutar četiri odabrane školske godine. Kao što pokazuje tablica 4.3., prosjek mađarskog jezika za cjelokupno razdoblje iznosi 77,63 % ili 236 učenika što vidno premašuje prosjek hrvatskog materinjeg jezika od 2,63% ili 8 učenika kao i venskog i njemačkog s pojedinačnim udjelima manjim od 1%. Izuzev 1880./1881., potonja tri jezika u ostalim godištim gotovo da se zasebno više ne navode. Budući da su ovdje sagledavane samo četiri odabrane godine, ne možemo s pouzdanosću tvrditi da se kasnije nisu javljali učenici s navedenim materinjim jezicima, ali da su činili iznimke, to možemo pretpostaviti i na temelju sve rigoroznije mađarske jezične politike koja je sve manje tolerirala jezična prava nacionalnih manjina.

Od navedenih jezičnih kombinacija, najviši postotak činila je kombinacija mađarsko/hrvatskog jezika s udjelom od 8,55% ili 26 učenika, a slijedila je kombinacija mađarsko/njemačkog s 5,59 % ili njih 17 dok su ostale imale minimalne udjele. Primjetno je njihovo češće navođenje tijekom 1890./1891. i 1900./1901., dok deset godina kasnije spomenutih jezičnih kombinacija gotovo da i nema.

Tablica 4.3. Struktura učenika čakovečke Učiteljske škole s obzirom na materinji jezik (1880./1881.-1910./1911.)

Materinji jezik	1880./1881.	%	1890./1891.	%	1900./1901.	%	1910./1911.	%	Ukupno	%
Mađarski	32	69,56	39	66,1	64	72,72	101	90,99	236	77,63
Mađarski/hrvatski	0	0	13	22,03	11	12,5	2	1,8	26	8,55
Mađarski/njemački	1	2,17	6	10,16	9	10,22	1	0,9	17	5,59
Mađarski/vendski	0	0	1	1,69	1	1,13	0	0	2	0,65
Hrvatski	7	15,21	0	0	0	0	1	0,9	8	2,63
Vendski	3	6,52	0	0	0	0	0	0	3	0,98
Njemački	1	2,17	0	0	0	0	0	0	1	0,32
Ostale jezične kombinacije	2	4,34	0	0	3	3,4	6	5,4	11	3,61
Ukupno	46	100	59	100	88	100	111	100	304	100

⁵⁶ Mađarski izraz "vendski" odnosi se na narječje slovenskog jezika kojim govore "Vendi" to jest prekomurski Slovenci.

Ako bismo paralelno sagledali mjesto rođenja učenika i njihov materinji jezik, mogli bismo dobiti nešto jasniju sliku o samom regionalnom podrijetlu i narodnosti učenika te uvidjeti da se ono nije uvijek poklapalo. Iako su učenici mađarskog materinjeg jezika u najvišem postotku dolazili iz prostora današnje Mađarske, bilo je također mađarskih učenika iz Međimurja, Prekmurja, Gradišća, Hrvatske, ali i ostalih područja prvenstveno ugarskog dijela Monarhije. Najviše učenika s hrvatskim jezikom dolazilo je iz Međimurja, tek dvoje iz Hrvatske. U slučaju učenika s kombinacijom mađarsko/hrvatskog, u najvišem postotku dolazili su iz Međimurja, a potom iz Mađarske, Hrvatske i Prekmurja. Prvenstveno su bili mađarske narodnosti, ali zasigurno su tom skupinom djelomično obuhvaćeni i učenici hrvatskog materinjeg jezika budući da su poznate jezične manipulacije u korištenoj dokumentaciji.⁵⁷ Može se pretpostaviti da je dotična kategorija obuhvaćala Mađare iz raznih dijelova tadašnje Ugarske, Mađare koji žive u Međimurju, kao i same Međimurce.

Iako je mađarski bio nastavni jezik Učiteljske škole, omogućen je upis učenicima različitog materinjeg jezika. Namjera je bila prvenstveno međimurske i prekmurske učenike obrazovati za mađarske učitelje. Koliko su u tome bili uspješni, pokazuju nam dobiveni podaci iz kojih možemo izvesti zaključak da su Učiteljsku školu u Čakovcu prvenstveno polazili učenici mađarske narodnosti to jest materinjeg jezika, posebice iz područja današnje mađarske države. Malen je broj učenika iz samog Međimurja, o čemu nam svjedoči podatak da u četiri promatrane godine od ukupno 307 upisanih učenika njih svega 36 ili 11,72% dolazi iz međimurskog područja, bilo da su mađarskog ili međimurskog, to jest hrvatskog podrijetla.

4.4. Religijska struktura učenika

Iz odabranih godina u razdoblju austro-ugarskog dualizma, proizlazi da su čakovečku Učiteljsku školu polazili učenici četiriju vjeroispovijesti. Kao što je prikazano u tablici 4.4., u najvećem omjeru to su bili učenici rimokatoličke vjeroispovijesti s udjelom od 92,76 % ili 282 učenika u tijeku svih četiriju promatranih godišta. Slijedili su ih učenici židovske vjeroispovijesti sa 3,94% ili njih 12, reformatorske sa 2,63% te evangeličke s udjelom manjim od 1%. Ako promatramo svaku godinu pojedinačno, broj rimokatolika kreće se u rasponu od 84 do 95% s primjetnim porastom tijekom godina. Pripadnici rimokatoličke vjeroispovijesti dolazili su iz različitih područja ugarskog dijela Monarhije, posebice Mađarske, Međimurja, Prekmurja i Gradišća, područja gdje su rimokatolici činili većinski dio stanovništva s obzirom na religijsko usmjerenje.

U razdoblju osamdesetih i devedesetih godina 19. stoljeća čakovečku Učiteljsku školu pohađali su učenici židovske vjeroispovijesti. Godine 1880./1881. činili su udio od 15,21%, 1890./1891. njihov se udjel smanjio na 8,47%, dok se sljedeće dvije promatrane godine više nisu pojavljivali u strukturi škole. To ne znači da učenici židovske vjere više nisu upisivali ovu školu, ali zasigurno nam pokazuje njihovu smanjenu tendenciju. Ako sagledamo regionalno podrijetlo učenika židovske vjeroispovijesti, dobit ćemo

⁵⁷ KAPUN, "Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879.-1889.)", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 37.

podatak da njih 83% dolazi iz područja današnje mađarske države, a u istom postotku mađarske su narodnosti.

Od protestantskih vjera, u religijskoj strukturi škole bile su zastupljene reformatorska i evangelička vjeroispovijest. Gotovo svi reformisti dolazili su iz područja današnje mađarske države te bili pripadnici mađarske narodnosti. Evangelika je bilo vrlo malo, samo dvoje učenika, od kojih je jedan bio iz Legrada, u kojem i danas postoji skupina protestanata, a drugi iz Mađarske.

Tablica 4.4. Struktura učenika čakovečke Učiteljske škole prema religijskoj pripadnosti (1880./1881-1910./1911.)

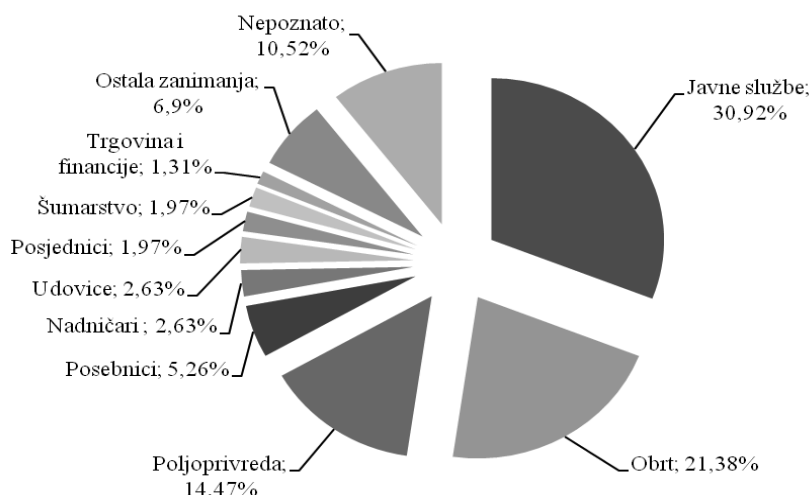
Vjero- ispovijest	1880./ 1881.	%	1890./ 1891.	%	1900./ 1901.	%	1910./ 1911.	%	Uku- pno	%
Rimokatolička	39	84,78	53	89,83	84	95,45	106	95,49	282	92,76
Židovska	7	15,21	5	8,47	0	0	0	0	12	3,94
Reformatorska	0	0	0	0	4	4,54	4	3,6	8	2,63
Evangelička	0	0	1	1,69	0	0	1	0,9	2	0,65
Ukupno	46	100	59	100	88	100	111	100	304	100

4.5. Socijalna struktura učenika

Uz pomoć korištene školske dokumentacije utvrđivali smo socijalnu strukturu Učiteljske škole kao i promjene zastupljenosti pojedinih društvenih slojeva tijekom razdoblja. Stvorene su kategorije zanimanja prema vrsti zaposlenja i prema njihovoj pripadnosti javnom ili privatnom sektoru. Osim kategorija zanimanja, analizom su obuhvaćene i statusne kategorije pojedinaca kao na primjer kategorija udovica, kućanica i slično.

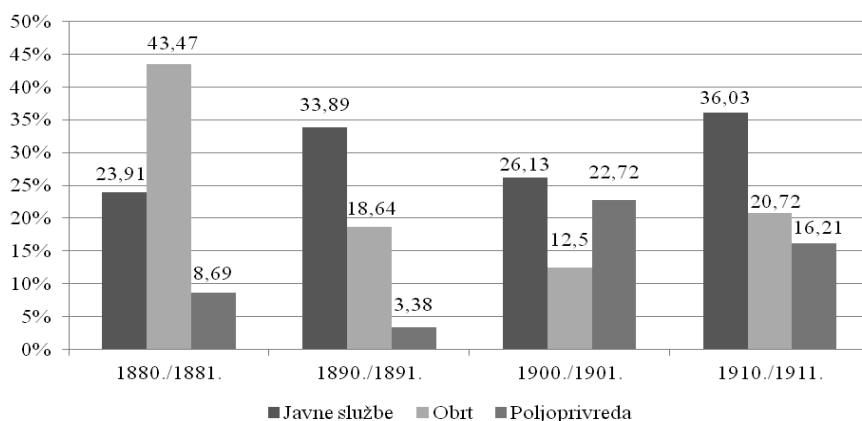
Uzimajući u obzir sva četiri promatrana godišta ispada da je najveći udio učenika pripadao sloju javnih službenika s postotkom od gotovo 31% ili njih 94, sloju obrtnika sa 21,38% ili 65 učenika te poljoprivrednika sa 14,47% odnosno 44 učenika (graf 4.1.).

Graf 4.1. Socijalna struktura učenika čakovečke Učiteljske škole prema zanimanju roditelja/skrbnika (1880./1881.-1910./1911.)

Karakteristične su oscilacije u udjelima navedenih kategorija zanimanja u pojedinim promatranim godinama kao što se vidi u grafu 4.2. Obrtna zanimanja 1880./1881. godine predvode sa svojih 43,47% u socijalnoj strukturi škole, da bi u kasnijim godinama njihov udio bio značajno manji. Kategorija javnih zanimanja kretala se u rasponu od 23 do 36% te predvodila nakon smanjenja udjela obrtnih zanimanja. Učenici podrijetlom iz poljoprivrednih obitelji tijekom osamdesetih i devedesetih godina u malom su postotku polazili ovu školu, da bi tek na samom početku 20. stoljeća značajno porastao njihov udio (22,72%), dok se desetljeće kasnije, 1910./1911. nešto smanjio.

Graf 4.2. Kretanje najzastupljenijih zanimanja učenikovih roditelja/skrbnika unutar socijalne strukture čakovečke Učiteljske škole (1880./1881-1910./1911.)

Ostala zanimanja u socijalnoj strukturi škole zastupljena su u manjim omjerima, što je vidljivo iz tablice 4.5. Skupina "posebnici" s udjelom od 5,26% ili njih 16, smjestila se na četvrto mjesto po zastupljenosti socijalnog podrijetla učenika.⁵⁸ Slijedila ih je kategorija "nadničara" i kategorija "udovica", svaka sa 2,63%. Posebnu grupu tvorili su "posjednici" kojih je bilo gotovo 2% kao i šumara. Kategorija "trgovina i financije" kao i kategorija "industrija" u ovom razdoblju mađarske uprave zastupljene su u vrlo niskim postocima. Zanimanja koja su navedena svega jednom ili dva puta stavljena su u kategoriju "ostala zanimanja" kojom se obuhvatilo gotovo 3% učenika, mogli bismo reći nižeg i niskog socijalnog i ekonomskog statusa.⁵⁹

Tablica 4.5. Struktura učenika čakovečke Učiteljske škole prema zanimanju roditelja/skrbnika (1880./1881.-1910./1911.)

Zanimanje roditelja/skrbnika	1880./1881.	%	1890./1891.	%	1900./1901.	%	1910./1911.	%	Ukupno	%
Javne službe	11	23,91	20	33,89	23	26,13	40	36,03	94	30,92
Obrt	20	43,47	11	18,64	11	12,5	23	20,72	65	21,38
Poljoprivreda	4	8,69	2	3,38	20	22,72	18	16,21	44	14,47
Posebnici	0	0	0	0	2	2,27	14	12,61	16	5,26
Nadničari	2	4,34	0	0	5	5,68	1	0,9	8	2,63
Udovice	1	2,17	5	8,47	1	1,13	1	0,9	8	2,63
Posjednici	0	0	1	1,69	0	0	5	4,5	6	1,97
Šumarstvo	0	0	1	1,69	4	4,54	1	0,9	6	1,97
Trgovina i financije	1	2,17	0	0	0	0	3	2,7	4	1,31
Industrija	0	0	0	0	2	2,27	1	0,9	3	0,98
Sluge	1	2,17	0	0	2	2,27	0	0	3	0,98
Svećenstvo	2	4,34	1	1,69	0	0	0	0	3	0,98
Vojska	0	0	2	3,38	1	1,13	0	0	3	0,98
Ostala zanimanja	2	4,34	1	1,69	4	4,54	2	1,8	9	2,96
Nepoznato	2	4,34	15	25,42	13	14,77	2	1,8	32	10,52
Ukupno	46	100	59	100	88	100	111	100	304	100

U školskoj dokumentaciji pored spomenutih zanimanja navođena je posebna kategorija koja je više označavala bračni status nego vrstu zanimanja, a to su "udovice". U socijalnoj strukturi škole sudjelovale su s 2,63%. Iako je primjetna veća zastupljenost

⁵⁸ Posebnik/posebnica (mađ. magánzó) označava osobe koje žive od iznajmljivanja svoje imovine ili od prihoda stečenog ulaganjem svog novca. Za njihovo označavanje koristi se i termin privatnik/privatnica.

⁵⁹ U skupinu "ostala zanimanja" uključena su zanimanja primalje, njegovateljice, kuharice, namještenice koja vodi domaćinstvo, podvornika, prnjara, vrtlara i pastira, mogli bismo reći zanimanja nižeg i niskog socijalnog i ekonomskog statusa od kojih većina u ono vrijeme nije zahtijevala neko posebno ili ikakvo školovanje.

udovica u matičnim knjigama, ovom kategorijom obuhvatili smo isključivo žene sa striktno navedenim statusom "udovica" unutar rubrike zanimanje roditelja/skrbnika. Ne možemo utvrditi njihov socijalni i ekonomski status budući da ne znamo njihov izvor prihoda, ali možemo pretpostaviti da je dio njih primao neku vrstu mirovine temeljem zaposlenja svog pokojnog supruga ili možda nastavljao njegov posao (na primjer obrt, poljoprivreda).

Zbog bolje preglednosti i zanimljivosti samih podataka, kategoriju "javne službe" podijelili smo na četiri potkategorije: "školstvo", "činovništvo", "promet" i "ostala zanimanja" unutar javne službe. Čak 63,82% ili 60 učenika čakovečke Učiteljske škole potjecalo je iz učiteljskih obitelji, što nam govori o tendenciji obiteljske tradicije odabira budućeg zanimanja među učiteljima. Slijedili su učenici rodom iz obitelji činovnika s udjelom od 17% (16 učenika), zatim učenici čiji su roditelji bili zaposleni u prometnom sektoru 11,7% (11 učenika) dok je 7,44% ili 7 učenika potjecalo iz obitelji različitih zanimanja koja su pripadala javnoj službi. Sagledavajući unutarnju strukturu kategorije "javne službe", učenici iz učiteljskih obitelji tijekom sve četiri analizirane godine predvodili su u socijalnom podrijetlu učenika. Njihov raspon kretao se između 45 i visokih 78% koliko ih je bilo 1900./1901. godine.

Među zaposlenicima javnih službi postojala je razlika s obzirom na razinu obrazovanja potrebnog za obavljanje određenog zanimanja kao i na razinu ekonomskog i socijalnog statusa koji su iz njega proizlazili (na primjer razlika između gradskog vijećnika koji je spadao u rang višeg činovništva i pisara iz nižeg). Analizirajući dobivene podatke, možemo zaključiti da je većina roditelja/skrbnika pripadala srednjem i nižem sloju unutar javne službe. Bez obzira na unutrašnju hijerarhiju, svi zaposlenici uživali su poseban socijalni status kao i redovita i sigurna novčana primanja, što ih je činilo poželjnom vrstom zaposlenja.

Sektor javne službe u najvećem je omjeru ispunjavao socijalnu sliku čakovečke Učiteljske škole. Po zastupljenosti slijedila su obrtna zanimanja u koja smo uključili i obrtne pomoćnike. Iako ne znamo veličinu njihova obrta, prema vrsti obrtnog zanimanja možemo samo pretpostaviti da se radi prvenstveno o srednjim i malim obrtnicima (stolar, obuçar, krojač i drugi). Na treću poziciju po brojnosti dolaze učenici iz poljoprivrednih obitelji čiji je porast početkom 20. stoljeća možda u skladu s razvojem i jačanjem svijesti ovog društvenog sloja kao i općim uviđanjem korisnosti školovanja među poljoprivrednim stanovništvom.

Učenici čakovečke Učiteljske škole potjecali su iz različitih društvenih sredina među kojima je prevladavao srednji društveni sloj s otprilike tri četvrtine upisanih učenika. Pritom treba imati na umu da ga možemo podijeliti na viši i niži sloj među kojima su razlike prema prihodu, društvenom ugledu i položaju mogle biti poprilično velike. To je razdoblje velikog ulaganja mađarske države u razvoj obrazovanja, širenja školske mreže i poticanja školovanja za učiteljsko zanimanje, što su očito prepoznali javni službenici koji su u najvišem postotku usmjeravali svoju djecu u ovu vrstu škole, ali i dio obrtnika i poljoprivrednika.

4.6. Uspjeh i vladanje učenika

Matične knjige nude mogućnost uvida u mađarski sustav vrednovanja i ocjenjivanja primjenjivanog na području Međimurja kao i prikaz općeg uspjeha i vladanja učenika. Prema podacima iz tablice 4.6., prolaznost učenika čakovečke Učiteljske škole tijekom četiri promatrane godine iznosila je 96,14% (274 učenika), što nam svjedoči o visokom stupnju prolaznosti te niskom postotku onih koji su pali razred (3,85% ili 11 učenika). Uzmemo li u obzir svaku godinu pojedinačno, dobit ćemo raspon prolaznosti od 89% do čak 100%.

Tablica 4.6. Prolaznost učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1880./1881.-1910./1911.)

Prolaznost učenika	1880./1881.	%	1890./1891.	%	1900./1901.	%	1910./1911.	%	Ukupno	%
Prošli razred	41	89,13	59	100	78	98,73	96	95,04	274	96,14
Pali razred	5	10,86	0	0	1	1,26	5	4,95	11	3,85
Ukupno	46	100	59	100	79	100	101*	100	285	100

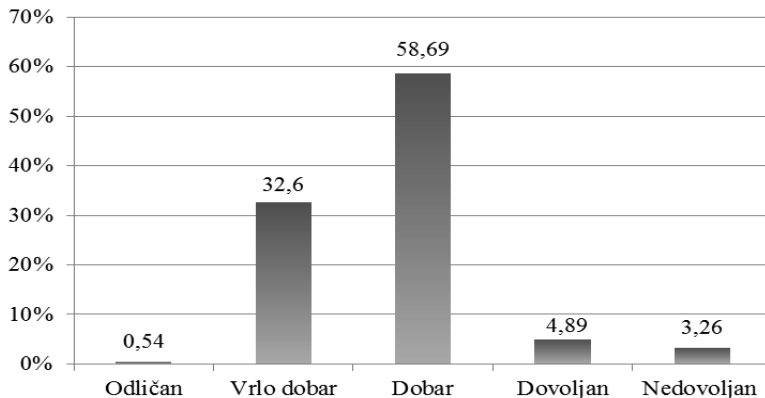
*Za jednog učenika nije navedeno je li prošao popravni ispit, stoga nije ni ubrojen.

Uspjeh učenika utvrđivao se na temelju podataka iz matičnih knjiga o postignutom općem uspjehu učenika na kraju školske godine kao i uz pomoć podataka o održanim popravnim ispitima.⁶⁰ Proizlazi da je u promatranom razdoblju, izuzevši 1910./1911. najveći broj učenika, njih 108, ostvario dobar uspjeh (58,69%) nakon kojeg je slijedilo 60 učenika (32,60%) vrlo dobrog uspjeha (graf 4.3.). Najmanji broj učenika, zapravo samo jedan tijekom četiri analizirane godine ostvario je odličan uspjeh, dok je također malo učenika, njih 9 ili 4,89% postiglo dovoljan. Podatak o jednom odličnom učeniku navodi nas na zaključak da su samo rijetki pojedinci uspjeli zadovoljiti očito oštre kriterije za postizanje najboljeg uspjeha. S druge strane, neuspjeh nakon popravnih ispita ostvarilo je 3,85% ili 11 učenika uključujući i školsku godinu 1910./1911. Neki su imali pravo na popravni ispit, dok nekima nije dana takva mogućnost zbog suviše negativnih ocjena te su već završetkom nastave bili upućeni na ponavljanje razreda.

Nastavni predmeti i opći uspjeh ocjenjivani su s pet ocjena, u rasponu od nedovoljnog do odličnog uspjeha: nedovoljan (*elégtelen*), dovoljan (*elégséges*), dobar (*jó*), vrlo dobar (*jeles*) i odličan (*kitűnő*). Sam sustav brojčanog ocjenjivanja može nas na prvi pogled zbuniti, budući da se razlikuje od onog na koji smo navikli. Naime, brojčanom ocjenom 1 označavao se najbolji uspjeh, dok je petica zapravo bila negativna ocjena. Što se pak tiče nedovoljnog uspjeha, jedna zaključena negativna ocjena iz nastavnog predmeta zahtijevala je ispravak na popravnom ispitu. Učenik je mogao popraviti maksimalno dvije negativne ocjene, dok bi za tri ili više njih bio dužan ponavljati razred.

⁶⁰ Matična knjiga za školsku godinu 1910./1911. sadrži samo informaciju o tome da li je učenik prošao razred, pao ili bio poslan na popravni ispit kao i rezultati istog.

Graf 4.3. Prikaz općeg uspjeha učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1880./1881.-1900./1901.)

Pored općeg uspjeha učenika čakovečke Učiteljske škole željeli smo dati pregled njihova vladanja, ali budući da ocjene koje se koriste za njegovo bilježenje nisu dosljedne tijekom mađarskog perioda, podijelili smo ih na dva razdoblja. Prvo obuhvaća 1880./1881. te 1890./1891. godinu u kojima se vladanje ocjenjivalo ocjenama pohvalno, dobro, pravilno (primjereno, prema propisima) i manje pravilno (manje primjereno).⁶¹ Tablica 4.7. nam pokazuju da je pohvalno vladanje zaslužilo 52,88%, to jest 55 učenika, njih gotovo 30% dobrog je vladanja, dok su učenici sa slabijom razinom vladanja činili manji dio. Iz usporedbe ovih dviju godina proizlazi da su učenici postigli nešto bolji uspjeh iz vladanja 1890./1891. nego deset godina ranije, kada se očito primjenjivao nešto stroži odgojni pristup, možda zbog samog početka djelovanja škole.

Tablica 4.7. Pregled vladanja učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1880./1881.-1890./1891.)

Vladanje	1880./1881.	%	1890./1891.	%	Ukupno	%
Pohvalno	21	45,65	34	58,62	55	52,88
Dobro	10	21,73	21	36,2	31	29,8
Pravilno	13	28,26	3	5,17	16	15,38
Manje pravilno	2	4,34	0	0	2	1,92
Ukupno	46	100	*58	100	104	100

*Za jednog učenika nije navedena ocjena iz vladanja (privatni učenik)

Drugo razdoblje odnosi se na godinu 1900./1901. i 1910./1911. kada se navode nešto drugačije ocjene. U ovom periodu najbolje vladanje označeno je *uzorno* čime je ocijenjeno 63,84% ili 113 učenika, slijedi ga *pohvalno* vladanje sa 27,68% ili 49

⁶¹ Pohvalno (*diéséretes*), dobro (*jó*), pravilno (*szabályszerű*), manje pravilno (*kev. szab.*).

učenika (tablica 4.8.).⁶² Kao i u ranijem periodu, najveći broj učenika ponašao se sukladno propisanim normama ponašanja, dok je mali udio učenika svojim ponašanjem odudarao od većine. Glede međusobne usporedbe ovih dviju godina, postignuti su slični rezultati u vladanju učenika.

Tablica 4.8. Pregled vladanja učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1900./1901.-1910./1911.)

Vladanje	1900./ 1901.	%	1910./ 1911.	%	Ukupno	%
Uzorno	48	62,33	65	65	113	63,84
Pohvalno	20	25,97	29	29	49	27,68
Dobro	9	11,68	4	4	13	7,34
Pravilno	0	0	2	2	2	1,12
Ukupno	*77	100	**100	100	177	100

*Za dvoje učenika nije navedena ocjena iz vladanja (privatni učenici)

**Za dvoje učenika nije navedena ocjena iz vladanja (privatni učenici)

5. Razvoj školstva na području Međimurja u međuratnom razdoblju

U razdoblju nakon završetka Prvog svjetskog rata Međimurje je priključeno Kraljevini SHS. Uvela se i uredila nova građanska uprava, a mađarske činovnike zamijenili su hrvatski.⁶³ Krenulo se u obnovu i organiziranje svih vidova života pa tako i obrazovanja. Da bi se školstvo postavilo na novim, hrvatskim temeljima trebalo je riješiti problem dotadašnjeg školovanja na mađarskom jeziku. Svi mađarski učitelji kao i domaći učitelji koji su bili aktivni provoditelji mađarizacije otpušteni su iz službe, a ispražnjena učiteljska mjesta popunjavana su učiteljima iz različitih hrvatskih krajeva.⁶⁴

Od oslobođenja 1918. godine školstvo se u Međimurju organiziralo po zakonima i propisima Hrvatske i Slavonije, a preuzimali su se i njihovi nastavni planovi i programi. U Međimurju kao i u ostalim dijelovima Kraljevine SHS osjećao se nedostatak učiteljskog kadra, što je otežavalo i onemogućavalo cjelokupni obuhvat školskih sposobnjaka.⁶⁵ Država nije posebno ulagala u razvoj Međimurja, a velik broj općina bio je u slabom financijskom stanju, zbog čega su škole bile nedovoljno opremljene i opskrbljene.⁶⁶

⁶² Uzorno (*példás*), pohvalno (*diéséretes*), dobro (*jó*), pravilno (*szabályszerű*). Nije navedena ocjena za nižu razinu vladanja jer se ne pojavljuje u navedenim godinama iako je ona postojala. To je ocjena *nemszabályszerű* za označavanje lošeg vladanja ili u doslovnom prijevodu "ne pridržava se pravila".

⁶³ HORVAT, *Povijest Međimurja*, 292-294.

⁶⁴ OVČAR, "Razvoj osnovnog školstva u Međimurju između I. i II. svjetskog rata", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, Čakovec, 1980., 74.

⁶⁵ BAUK, *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju*, 105.

⁶⁶ OVČAR, "Razvoj osnovnog školstva u Međimurju između I. i II. svjetskog rata", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 77-79.

Da bi se uspostavio jedinstveni školski sustav obveznog obrazovanja na državnoj razini, 1929. godine donosi se *Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji*.⁶⁷ Ozakonjeni ciljevi i zadaci narodnih škola isticali su odgajanje mladih "u duhu državnog i narodnog jedinstva i vjerske trpeljivosti" te spremanje "učenika za moralne, odane i aktivne članove državne, narodne i društvene zajednice".⁶⁸ Predviđeno je da nastavni plan i program narodne škole prati prilike i potrebe kraja u kojem djeluje, da bi učenici bili podučeni znanjima primjenjivim u životu.⁶⁹ Stoga se u Međimurju, kao izrazito poljoprivrednom kraju, središnji nastavni fokus usmjerio na obučavanje u poljoprivredi umjesto da se učenike poticalo na nastavak školovanja i promjenu životnog zanimanja. Razvijanje jugoslavenskog nacionalnog osjećaja i odanosti kralju i državi propagiralo se kroz nastavne sadržaje, školske proslave i razne organizacije, posebice nakon proglašenja kraljeve diktature u siječnju 1929. godine.⁷⁰ Učitelji su bili uvršteni u rang državnih činovnika te su kao takvi trebali biti nositelji unitarističkih i centralističkih ideja.⁷¹ Zakonom je bila propisana njihova obveza narodnog prosvjeđivanja koje na području Međimurja kao i u drugim dijelovima Hrvatske nosi pečat režimske politike kroz cijelo međuratno razdoblje.⁷²

6. Hrvatska Učiteljska škola u međuratnom razdoblju

6.1. Osnivanje i početak rada hrvatske Učiteljske škole u Čakovcu

Jedan od primarnih zadataka obnove civilnog života u Međimurju podrazumijevao je postavljanje i organiziranje međimurskog školstva na novim, hrvatskim temeljima. Pri tom je važna uloga namijenjena učiteljskoj školi kao budućem rasadištu učitelja za širenje i njegovanje hrvatske riječi. Odluku o osnivanju hrvatske Učiteljske škole donio je odjel za bogoštovlje i nastavu Kraljevske hrvatsko-slavonske zemaljske vlade u Zagrebu nedugo nakon priključenja Međimurja hrvatskoj matici.⁷³ Pored namijenjene joj obrazovne zadaće, razlog njenog osnivanja bila je potreba razvijanja hrvatske nacionalne svijesti u Međimuraca, desetljećima uvjerenih u narodnu zasebnost.⁷⁴

⁶⁷ *Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji od 5. decembra 1929. godine s objašnjenjem*, 6-7. Pojam narodna škola podrazumijevao je obavezno osmogodišnje obrazovanje koje se sastojalo od osnovnih škola i viših narodnih škola, svaka u trajanju od četiri godine. Ukoliko su učenici odlučili nakon osnovne škole nastaviti školovanje u srednjoj, građanskoj ili stručnoj školi, oslobođeni su više narodne škole koja je učenike usmjeravala u poljoprivredu, trgovinu, industriju ili zanat, ovisno u kojoj je sredini djelovala.

⁶⁸ *Isto*, 3-4.

⁶⁹ *Isto*, 7. i 24.

⁷⁰ *Isto*, 81-82.

⁷¹ *Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji od 5. decembra 1929. godine s objašnjenjem*, 38-40, 42-43, 49-60.

⁷² BAUK, *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju*, 144-145.

⁷³ Rudolf KERMEK, "Referat o 60-godišnjici rada Učiteljske škole i Pedagoške akademije Čakovec – 17. XI. 1979.", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, Čakovec, 1980., 154.

⁷⁴ OVČAR, "Povijesni pregled izobrazbe učitelja u Čakovcu", *Učitelj: godišnjak Visoke učiteljske škole u Čakovcu* 1., 117.

U veljači 1919. godine imenovan je njezin privremeni ravnatelj dr. Sigismund Čajkovac, profesor zagrebačke Učiteljske škole.⁷⁵ Službeno je preuzeo 22. veljače 1919. godine u ime Kraljevine SHS mađarsku Učiteljsku školu.⁷⁶ Iz zapisnika o primopredaji Učiteljske škole saznajemo da je za vrijeme Prvog svjetskog rata služila kao vojna bolnica i da je u njoj boravila vojska.⁷⁷ Njezine prenamjene dovele su zgradu u loše stanje, dok je inventar škole i internata bio uništen.

Da bi se Učiteljska škola s internatom dovela u funkciju bila je potrebna njezina obnova i uređenje. Pored toga trebalo je osigurati dovoljan broj učenika i profesora za što skoriji početak njezina rada. Ravnatelj Sigismund Čajkovac doveo je iz Zagreba učenike Kraljevske muške učiteljske škole da nastave svoje daljnje školovanje u Čakovcu. Da bi se odazvali u što većem broju, osiguran im je besplatan boravak u internatu.⁷⁸ Na čakovečki željeznički kolodvor 24. travnja 1919. godine stiglo je 46 učiteljskih pripravnika i njihovih profesora.⁷⁹ Sutradan je nastavnički zbor sastavljen od jedanaestero profesora i učitelja započeo svoj rad u Kraljevskoj muškoj učiteljskoj školi u Čakovcu.⁸⁰ Niti mjesec dana od početka nastave, dotadašnji ravnatelj dr. Čajkovac imenovan je kraljevskim zemaljskim školskim nadzornikom, dok njegovu poziciju preuzima Međimurac Pavao Lesjak, dotadašnji profesor Kraljevske realne gimnazije u Zagrebu.⁸¹

Pored same Učiteljske škole s radom je započela i njezina vježbaonica koja je služila pripravicima III. i IV. tečaja za obavljanje propisane školske prakse.⁸² Cijeli IV. tečaj, njih osmero položilo je u lipnju 1919. godine ispit zrelosti te svoje srednjoškolsko obrazovanje završilo u Čakovcu.⁸³ U zavodskom internatu bili su smješteni gotovo svi učenici škole koji su pored stanovanja uživali i prehranu. Već sljedeće školske godine 1919./1920. upisan je trostruko veći broj učenika, njih 151. Iako je njen naziv implicirao isključivo muški sastav škole, jednu trećinu od ukupnog broja upisanih činile su djevojke, a upisani su i prvi međimurski učenici, njih osmero.

⁷⁵ "Pismo dr. Sigismunda Čajkovca", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, Čakovec, 1972., 179–180.

⁷⁶ "Zapisnik o predaji Učiteljske škole u Čakovcu 22. veljače 1919.", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, Čakovec, 1972., 178. U zapisniku je navedeno da Károly Zríny "u ime države Ugarske protestira da se ova škola oduzima za Državu SHS i izjavljuje žaljenje, da se obuka nije dopustila završiti u mađarskom jeziku do konca ove školske godine."

⁷⁷ "Zapisnik o predaji Učiteljske škole u Čakovcu 22. veljače 1919.", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 1972., 178.

⁷⁸ "Pismo dr. Sigismunda Čajkovca", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 180.

⁷⁹ Ljuboslav KUNTARIĆ, "Državna učiteljska škola u Čakovcu u povijesti hrvatskog školstva i Međimurja u vremenu od 1919. do 1941. godine", *Bilješke o prilikama u katoličkom pokretu poslije 1918. godine*, knjiga br. 8, Slavonska Požega, 1977., (sredio sin ing. Ljuboslav Kuntarić, Opatija, 1990. god.), 4.

⁸⁰ BENČEK, "Povijesni razvoj Učiteljske škole u Čakovcu", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 188.

⁸¹ *Izveštaj o Kraljevskoj muškoj učiteljskoj školi i vježbaonici u Čakovcu: na svršetku školske godine 1918.-1919.*

⁸² *Isto.*

⁸³ KERMEK, "Referat o 60-godišnjici rada Učiteljske škole i Pedagoške akademije Čakovec – 17.XI.1979.", *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, 154.

6.2. Razvoj i djelovanje Učiteljske škole u Čakovcu u međuratnom razdoblju

Djelovanje čakovečke Učiteljske škole bilo je u međuratnom razdoblju pod utjecajem političke, gospodarske i prosvjetne politike državnih vlasti. Centralizam, nedemokracija i nacionalni unitarizam glavne su karakteristike promatranog razdoblja s reperkusijama na cjelokupno školstvo i prosvjetu. Prvo desetljeće djelovanja nove države obilježavala je težnja za unificiranjem učiteljskog obrazovanja, što je realizirano tek 1929. godine donošenjem zakona o narodnim, srednjim i učiteljskim školama. Nešto ubrzanije provodilo se usklađivanje nastavnih planova i programa, posebice nastavnog sadržaja.

U prvom razdoblju djelovanja čakovečke Učiteljske škole dužnost ravnatelja obavljao je Pavao Lesjak.⁸⁴ U razdoblju njegova upravljanja velik naglasak stavlja se na jugoslavenski integralizam. Sam ravnatelj, kao i većina nastavnika, zastupao je gledišta jugoslavenske Demokratske, kasnije Samostalne demokratske stranke, zagovarateljice čvrste unitarne i centralistički ustrojene države temeljene na zajedničkoj jugoslavenskoj nacionalnoj svijesti.⁸⁵ Autoritativni režim škole nije odgovarao skupini mladih profesora nadahnutih suvremenijim metodama odgoja i obrazovanja.⁸⁶ Jedan od njih bio je profesor Ljuboslav Kuntarić koji u svojim memoarima navodi "...da je ČUŠ dolaskom nas, apsolvenata VPŠ-a iz Zagreba, odbacila staru učmalost učiteljskih škola i povisila intelektualni nivo škole."⁸⁷ Promjene na političkoj sceni uzrokovale su promjene na čelu ravnateljstva čakovečke Učiteljske škole. Pavao Lesjak umirovljen je 1926. godine, kada novi ministar prosvjete Stjepan Radić na dotičnu poziciju postavlja dr. Antu Cividinija, osobu s kojom se mijenja obrazovno-odgojni rad škole.⁸⁸ Novi ravnatelj imao je viziju pretvaranja čakovečke Učiteljske škole u pedagoško središte ovog dijela Hrvatske. U tu je svrhu u školi otvorio veliku knjižnicu.⁸⁹ Željao da obnovi školu i podigne njen ugled, krenuo je u njezinu fizičku revitalizaciju iako nije bilo financijskih sredstava za ovakav projekt.⁹⁰ Ipak, Cividini se nije ustručavao dati materijalnu podlogu za njenu modernizaciju, za nabavu različitih knjiga, nastavnih pomagala i svega što je moglo poboljšati kvalitetu rada profesora.⁹¹ Da kvaliteta nije

⁸⁴ Pavao Lesjak naslijedio je ravnateljsku poziciju od Sigismunda Čajkovca u lipnju 1919. godine, dok će njega u ožujku 1926. zamijeniti Ante Cividini.

⁸⁵ Marija ANTOŠ, "Sjećanja na prof. Ljuboslava Kuntarića i generaciju profesora i pripravnika koji su s njim širili duh hrvatstva u Međimurju", *Hrvatski sjever*, vol. 2, br. 3/4, 1997., 99.

⁸⁶ KUNTARIĆ, "Državna učiteljska škola u Čakovcu u povijesti hrvatskog školstva i Međimurja u vremenu od 1919. do 1941. godine", *Bilješke o prilikama u katoličkom pokretu poslije 1918. godine*, knjiga br. 8, 10 i 14-15.

⁸⁷ *Isto*, 14.

⁸⁸ KUNTARIĆ, "Državna učiteljska škola u Čakovcu u povijesti hrvatskog školstva i Međimurja u vremenu od 1919. do 1941. godine", *Bilješke o prilikama u katoličkom pokretu poslije 1918. godine*, knjiga br. 8, 24-25.

⁸⁹ ANTOŠ, "Sjećanja na prof. Ljuboslava Kuntarića i generaciju profesora i pripravnika koji su s njim širili duh hrvatstva u Međimurju", *Hrvatski sjever*, vol. 2, br. 3/4, 1997., 101-102.

⁹⁰ KUNTARIĆ, "Državna učiteljska škola u Čakovcu u povijesti hrvatskog školstva i Međimurja u vremenu od 1919. do 1941. godine", *Bilješke o prilikama u katoličkom pokretu poslije 1918. godine*, knjiga br. 8, 52-53 i 56.

⁹¹ *Isto*, 64.

izostala, potvrdile su pohvale inspekcija Ministarstva prosvjete iz Beograda.⁹² Osim poboljšanja materijalnih uvjeta te poboljšanja kvalitete rada, razvijeni su skladni odnosi unutar samog nastavničkog vijeća kao i korektni odnosi prema učenicima koji su "... slobodno odgajani. Između njih i nastavnika nije se osjećala nikakva podređenost... Poštivalo se tuđe uvjerenje... Stišavali smo nacionalne oštrice te smo bez strasti mogli nadograđivati hrvatsku kulturu... Rezultat toga bio je: disciplina na visini, učilo se mnogo, a ocjenjivalo strogo."⁹³

Razdoblje dvadesetih godina 20. stoljeća obilježila je aktivna težnja reformiranja učiteljskog obrazovanja, stoga je 1929. donesen Zakon o učiteljskim školama koji je školovanje učitelja produžio na 5 godina.⁹⁴ Prema Zakonu učitelji su trebali biti obrazovani "u duhu državnog i narodnog jedinstva i vjerske trpeljivosti", steći opće i stručno pedagoško znanje i agilnost za nacionalni, prosvjetni i kulturni rad u narodu.⁹⁵

Početkom 1929. godine uvodi se otvorena diktatura kralja Aleksandra Karađorđevića. Zatiranje nacionalnih posebnosti poradi razvoja državnog i narodnog jedinstva karakteristike su nadolazećeg razdoblja. Učiteljsku školu u Čakovcu u to je vrijeme još uvijek vodio dr. Ante Cividini, željan da je što više zaštiti od negativnih političkih utjecaja. Njegovim samoinicijativnim obnavljanjem i uređivanjem škola je uvedena u velike dugove, stoga je Cividini razriješen dužnosti ravnatelja.⁹⁶ Početkom 1931. godine zamijenio ga je Dušan Temerinac, do tada ravnatelj Državne učiteljske škole u Subotici.⁹⁷ Uspio je pokrpati dugovanja škole te dopustiti da nastavi raditi u svom dotadašnjem tonu.⁹⁸ Nije bio pristalica diktature, ali kao Srbin uživao je povjerenje državnih krugova, što je koristila škola ne bi li npr. spriječila premještaj nekog nastavnika.⁹⁹

Razdoblje nakon proglašenja diktature karakterizirao je proces zatvaranja učiteljskih škola u Kraljevini Jugoslaviji. Od 1932. godine s tom opasnošću suočile su se i hrvatske učiteljske škole, pa tako i čakovečka.¹⁰⁰ Čakovečki učiteljski kompleks obuhvaćao je internat za učenike, narodnu školu kao vježbaonicu, školski vrt i zemljište za praktičnu poljoprivrednu nastavu, prostrano dvorište kao i igralište, knjižnicu za nastavnike i učenike, mogućnost smještaja za školsko osoblje kao i kvalitetan nastavnički kadar. Uz to imala je dvoranu za tjelovježbu, uređenu ambulantu školske poliklinike i dječje zabavište. Uglavnom, zadovoljavala je sve uvjete propisane novim zakonom o

⁹² Isto, 64.

⁹³ ANTOŠ, "Sjećanja na prof. Ljuboslava Kuntarića i generaciju profesora i pripravnika koji su s njim širili duh hrvatstva u Međimurju", *Hrvatski sjever*, vol. 2, br. 3/4, 1997., 103-104.

⁹⁴ Štefka BATINIĆ, "Hrvatski školski sustav u XX. stoljeću", *Anali za povijest odgoja*, vol. 2, Zagreb, 2003., 60-61.

⁹⁵ "Zakon o učiteljskim školama od 27. septembra 1929. godine", *Zakon o srednjim školama i Zakon o učiteljskim školama (zbirka zakona)*, Beograd, 1930., 63.

⁹⁶ *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1930./1931. godinu*.

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ KUNTARIĆ, "Državna učiteljska škola u Čakovcu u povijesti hrvatskog školstva i Međimurja u vremenu od 1919. do 1941. godine", *Bilješke o prilikama u katoličkom pokretu poslije 1918. godine*, knjiga br. 8, 70.

⁹⁹ ANTOŠ, "Sjećanja na prof. Ljuboslava Kuntarića i generaciju profesora i pripravnika koji su s njim širili duh hrvatstva u Međimurju", *Hrvatski sjever*, vol. 2, br. 3/4, 1997., 104.

¹⁰⁰ Dragutin FRANKOVIĆ, *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, Zagreb, 1958., 340-341.

učiteljskim školama, čak i više od toga. Za njezin daljnji opstanak važna je činjenica što je predstavljala prosvjetni i kulturni centar Čakovca i cijelog Međimurja s dugom tradicijom svog postojanja i djelovanja kao i važnom ulogom očuvanja hrvatskog duha na ovom pograničnom položaju. Svi navedeni argumenti, kao i uvjerenje u kvalitetu obrazovanja koju je nudila, osigurali su njezin daljnji opstanak.

Ravnatelj Temerinac omogućio je da utjecaj tadašnje režimske politike na razvoj škole bude što manji, a ujedno je poštivao nacionalne osjećaje svojih nastavnika i učenika.¹⁰¹ Promjena političke situacije u vidu koje je osnovana Banovina Hrvatska imala je reperkusije na obrazovni sustav. Politički obrat i ovaj put je doveo do raznih pozicijskih premještaja, stoga je na mjesto ravnatelja čakovečke Učiteljske škole došao Herman Vidaković, profesor osječke Učiteljske škole, dok je dotadašnji ravnatelj Dušan Temerinac premješten.¹⁰² Novi ravnatelj unio je u školu stroži sistem upravljanja.¹⁰³ Zadnja školska godina 1940./1941., iako redovita, bila je prilično napeta i nemirna zbog neizvjesnih političkih i ratnih zbivanja.¹⁰⁴ U Međimurju su bile primjetne sve otvorenije mađarske pretenzije te sve veća proustaška i ljevičarska aktivnost.

6.3. Nastavni plan i program Učiteljske škole u međuratnom razdoblju

Hrvatska Učiteljska škola u Čakovcu u prvom desetljeću svoga djelovanja funkcionirala je na temelju zakonskih propisa iz razdoblja Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Stoga su kao i tada uvjeti za upis bili navršениh 15 godina, uspješno završena niža gimnazija, realna gimnazija ili viša pučka škola te uspješno položen prijamni ispit.¹⁰⁵ Novi školski zakon iz 1929. godine propisao je i nove uvjete za upis u učiteljske škole. Učenici srednjih škola s nižim tečajnim ispitom kao i učenici sa završena četiri razreda građanske škole mogli su upisati učiteljsku školu ako su uspješno položili propisani prijamni ispit.¹⁰⁶ Postavljena je dobna granica za upis do 17 godina, poseban liječnički pregled, a s vremenom se uvelo ispitivanje učenikova glasa i sluha.¹⁰⁷

U prvih deset godina djelovanja hrvatske Učiteljske škole obrazovanje učitelja trajalo je četiri godine. Nastavni plan i program obuhvaćao je pedagogiju s praktičnim vježbama, jezične predmete (hrvatski ili srpski jezik i njemački), društvene (zemljopis, povijest i domaći ustav), matematičke (matematika i geometrijsko crtanje), prirodoslovne (prirodopis, prirodoslovlje), praktične predmete s vježbama (gospodarstvo, praktične vježbe u gospodarstvu, kućanstvo, ručni rad), umjetničke (krasopis, prosto-

¹⁰¹ ANTOŠ, "Sjećanja na prof. Ljuboslava Kuntarića i generaciju profesora i pripravnika koji su s njim širili duh hrvatstva u Međimurju", *Hrvatski sjever*, vol. 2, br. 3/4, 1997., 107-108.

¹⁰² *Učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1939./1940. godinu.*

¹⁰³ KUNTARIĆ, "Državna učiteljska škola u Čakovcu u povijesti hrvatskog školstva i Međimurja u vremenu od 1919. do 1941. godine", *Bilješke o prilikama u katoličkom pokretu poslije 1918. godine*, knjiga br. 8, 121.

¹⁰⁴ *Isto*, 121.

¹⁰⁵ *Izvještaj o Kraljevskoj muškoj učiteljskoj školi i vježbaonici u Čakovcu: na svršetku školske godine 1918.-1919.*

¹⁰⁶ "Zakon o učiteljskim školama od 27. septembra 1929. godine", *Zakon o srednjim školama i Zakon o učiteljskim školama (zbirka zakona)*, 73.

¹⁰⁷ *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1932./1933. godinu.*

ručno risanje, opći nauk o glazbi i pjevanje, sviranje), nauk vjere te gimnastiku i higijenu.¹⁰⁸ Novim zakonom iz 1929. godine budući učitelji morali su završiti petogodišnje školovanje, a na temelju tog zakona promijenio se i nastavni plan i program učiteljskih škola.¹⁰⁹ Pedagoška nastava obuhvaćala je širi spektar predmeta, od opće pedagogije, metodike, psihologije i povijesti pedagogije. Pored narodnog jezika (srpskohrvatskog/hrvatskog ili srpskog jezika) u čakovečkoj Učiteljskoj školi učila su se dva strana jezika (njemački i francuski/talijanski). Novi predmeti bili su školska organizacija i administracija, narodna ekonomija, dok se matematičko-prirodoslovna skupina predmeta razradila na prirodopis, kemiju, matematiku i fiziku.

Bilo je obavezno da učenici svih tečajeva/razreda iz gospodarstva obavljaju praktične vježbe u školskome vrtu i gospodarstvu, ne bi li stekli znanja iz različitih gospodarskih grana.¹¹⁰ Učiteljska škola organizirala je posebne izlete na kojima su učenici mogli proširiti svoja teorijska i praktična znanja. Izleti su ponajviše bili usmjereni na područje Međimurja, ali i na ostale dijelove Hrvatske kao i na susjednu Sloveniju.¹¹¹ Praktična nastava iz pedagoških predmeta odvijala se u vježbaonici, to jest narodnoj školi u sklopu same Učiteljske škole. Omogućavala je učiteljskim pripravnicima uvježbavanje i usavršavanje nastavnčkih vještina. Od 1927. godine u prostorijama ove škole otvoren je dječji vrtić, to jest zabavište u kojem se do 1940. moglo uvježbavati odgajateljsko umijeće za rad u pripremnim razredima.¹¹² U dobro opremljenim kabinetima postojale su različite zbirke kojima se upotpunjavao nastavni rad.¹¹³ Knjižnice za nastavnike i učenike bile su pretplaćene na razne časopise posebice s pedagoškom i gospodarskom tematikom. Pored redovne nastave učenicima su bila omogućena predavanja za proširivanje njihova znanja kao i tečajevi za stjecanje dodatnih vještina, a velika se pažnja pridavala glazbenom odgoju.

Nakon četverogodišnjeg odnosno petogodišnjeg učiteljskog obrazovanja bilo je nužno položiti ispit zrelosti odnosno diplomski ispit za stjecanje kvalifikacije privremenog učitelja pučkih/narodnih škola. Na čakovečkoj Učiteljskoj školi pismenim dijelom ispita obuhvaćen je hrvatski ili srpski jezik, pedagoška grupa predmeta te prijevodi s njemačkog i francuskog jezika.¹¹⁴ Učenici su bili obvezni napraviti adekvatnu pismenu pripremu za predavanje te održati praktični usmeni ispit u vježbaonici. Iz ostalih predmeta polagao se usmeni ispit. Da bi se stekao položaj stalnog učitelja bilo je potrebno nakon minimalno dvogodišnjeg, a maksimalno četverogodišnjeg radnog iskustva u školi polagati praktični učiteljski ispit.

Osim završnih ispita održavanih u vrlo svečanom ugođaju, škola je održavala proslave i svečanosti u spomen na važne povijesne događaje i ličnosti. U prvom razdoblju slavila se godišnjica raskida državno-pravnih veza s Austrijom i Ugarskom. Ujedinjenje

¹⁰⁸ *Izveštaj o Kraljevskoj muškoj učiteljskoj školi i vježbaonici u Čakovcu: na svršetku školske godine 1919.-1920.*

¹⁰⁹ FRANKOVIĆ, *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, Zagreb, 1958., 340.

¹¹⁰ BAUK, *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju*, 120-122.

¹¹¹ *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1930./1931. godinu.*

¹¹² BAUK, *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju*, 126-127.

¹¹³ *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1931./1932. godinu.*

¹¹⁴ *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1930./1931. godinu.*

Hrvata, Slovenaca i Srba obilježavalo se tijekom cijelog međuratnog razdoblja kao i spomen na stradale Petra Zrinskog i Krstu Frankopana.¹¹⁵ Prisutnost državne ideologije novoosnovane monarhije u čakovečkoj Učiteljskoj školi dočarava nam slavlje rođen-dana kralja Aleksandra te Petra I. Karađorđevića.¹¹⁶ U ime vjerske tolerancije za vri-jeme diktature slavio se dan sv. Save dok se jugoslavenska ideja njegovala kroz održa-vanje sjećanja na Josipa Jurja Strossmayera. Osnivanjem Banovine Hrvatske ukinulo se njihovo održavanje, a uveli se novi ideali i njihovi nositelji, posebice braća Radić.¹¹⁷

U vrijeme ravnatelja Pavla Lesjaka škola je 1925. godine preimenovana u Dr-žavnu učiteljsku školu i vježbaonicu u Čakovcu. Od 1930. do 1939. izbacuje se iz naziva "vježbaonica" da bi u vrijeme Banovine Hrvatske od njenog naziva ostala samo Učiteljska škola Čakovec. U njezinom sklopu djelovao je internat škole u kojem su smješteni učenici iz udaljenijih krajeva kao i učenici iz siromašnih obitelji. Internat je osiguravao učenicima sve što im je bilo potrebno, a troškove opskrbe internata učenici su plaćali ovisno o svom materijalnom statusu i školskom uspjehu.¹¹⁸

7. Analiza strukture učenika čakovečke Učiteljske škole u međuratnom razdoblju (od 1920./1921. do 1940./1941.)

7.1. Spolna struktura i brojčano kretanje učenika

Naziv *Kraljevska muška učiteljska škola u Čakovcu* navodi nas na zaključak da su ovu školu pohađali isključivo učenici muškog spola. Već školske godine 1919./1920. upisuju se prve učenice čiji će broj i udio u spolnoj strukturi škole varirati tijekom godina. Prema tablici 7.1. ukupan prosjek triju odabranih godina iznosi 54,42% ili 375 učenika u korist muške populacije dok se 45,57% ili njih 314 odnosi na ženski dio. Ako sagledamo spolnu strukturu pojedinačno za svaku odabranu godinu, podaci neće biti dosljedni ukupnom prosjeku. Godine 1920./1921. muški učenici s 59% predvode pred učenicama koje su zastupljene s postotkom od 40,90% da bi se za sljedećih deset godina odnos promijenio i postavio ženski dio populacije na vodeću poziciju s 58% dok je broj muških učenika pao na gotovo 42%. U razdoblju djelovanja Banovine Hrvatske uloge su ponovno zamijenjene, ovaj put muških učenika ima 66,52% dok se udio uče-nica smanjio te činio jednu trećinu ukupnog broja upisanih učenika. Prikazani podaci pokazuju nam da su učenice u velikoj mjeri pohađale ovu školu, također nam svjedoče o izmjenjivanju prednosti unutar spolne strukture u međuratnom razdoblju kao i o tra-dicionalnom prevladavanju muških učenika u učiteljskom zanimanju.

Iz Izvještaja Učiteljske škole saznali smo da je 1933./1934. godine bio obustav-ljen upis učenika u prvi razred, što se nastavilo i 1934./1935. te provodilo svake druge godine sve do osnivanja Banovine Hrvatske. Možemo pretpostaviti da je pozadina ovoj

¹¹⁵ *Učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1939./1940. godinu.*

¹¹⁶ *Izvještaj o Kraljevskoj muškoj učiteljskoj školi i vježbaonici u Čakovcu: na svršetku školske godine 1920.-1921.*

¹¹⁷ *Učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1939./1940. godinu.*

¹¹⁸ *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1930./1931. godinu.*

situaciji opća nesigurnost budućnosti učiteljskih škola kao i vanjski pritisci na ograničavanje upisa u prve razrede, ali preferiranje prvenstveno muškog spola vjerojatno je bila interna politika škole. Ujedno je u jednom periodu prve polovine tridesetih godina škola obustavila prijem učenika iz građanskih škola iz kojih su dolazile pretežito učenice, što je također pridonijelo smanjenju njihova udjela u spolnoj strukturi.

Čakovečka Učiteljska škola prilikom svog osnivanja usmjerila se na školovanje muških učenika, stoga je u prvoj godini svog djelovanja bila popunjena učenicima iz Kraljevske muške učiteljske škole u Zagrebu. Time je zapravo nastavljen kontinuitet iz razdoblja mađarske uprave glede spolne strukture škole. Iako je naziv Učiteljske škole u Čakovcu do 1925. godine sugerirao da se ovdje školuju samo muški učenici, to je zapravo bila škola mješovitog tipa. Iako je u međuratnom razdoblju i dalje bila prisutna tendencija odvajanja muških i ženskih učiteljskih škola, također je prema Zakonu iz 1929. godine bilo dopušteno odvijanje zajedničkog školovanja.

Tablica 7.1. Spolna struktura učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1920./1921.-1940./1941.)

Spol učenika	1920./1921.	%	1930./1931.	%	1940./1941.	%	Ukupno	%
Muško	91	59,09	123	41,97	161	66,52	375	54,42
Žensko	63	40,9	170	58,02	81	33,47	314	45,57
Ukupno	154	100	293	100	242	100	689	100

Kao što je prikazano u tablici 7.2., Učiteljsku školu u Čakovcu pohađalo je 1920./1921. godine 154 učenika/ca. Njihov broj se u toku dvadesetih godina postepeno povećavao posebice u drugoj polovici desetljeća. Godine 1930./1931. broj je porastao na 293 učenika/ca što je ujedno godina s najvećim brojem polaznika u tijeku cijelog međuratnog razdoblja. Ipak je već u to vrijeme započeo trend smanjenog upisa u prvi razred, što je nastavljeno do 1933./1934. godine kada se on ni ne otvara budući da je obustavljen upis učenika kao i učenika/ca građanskih škola, što je dovelo do nedovoljnog broja prijavljenih kandidata. Ukupan broj učenika/ca bio je na niskoj razini sve do sredine druge polovine tridesetih godina. Pretpostavljamo da je uzrok smanjenja upisa u prve razrede nepovoljno razdoblje u kojima su se našle učiteljske škole u staroj Jugoslaviji, što je dovelo i do smanjene zainteresiranosti za ovu profesiju. Broj učenika/ca povećao se tek krajem dotičnog desetljeća kada je osnovana Banovina Hrvatska čije su vlasti poticale učiteljsko obrazovanje.

Što se tiče same polaznosti škole ona se kreće u visokom rasponu od 94,80 do 96,69% za tri odabrane godine međuratnog razdoblja. Možemo reći da istupanje iz škole nije bilo značajnog intenziteta, štoviše, ako sagledamo postotke pojedinačno za svaku godinu, primijetit ćemo da se ono s vremenom smanjivalo.

Tablica 7.2. Brojčana kretanja učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1920./1921.-1940./1941.)

Broj učenika	1920./1921.	1930./1931.	1940./1941.	Ukupno
Upisani	154	293	242	689
Ostavili školu	8	13	8	29
Na kraju šk. god.	146	280	234	660
Opadanje učenika %	5,19	4,43	3,3	4,2
Polaznost učenika %	94,8	95,56	96,69	95,79

7.2. Regionalno podrijetlo učenika

Regionalno podrijetlo učenika utvrđivalo se po istom principu kao što se to činilo za mađarsko razdoblje. Mjesto rođenja učenika smješteno je u današnje državne okvire budući da su državni prostori tijekom međuratnog razdoblja mijenjali svoje granice. Ukupan prosjek učenika podrijetlom iz Republike Hrvatske na temelju tri promatrane godine iznosio je 91% (627 učenika) dok je iz ostalih zemalja dolazilo njih 8,85% to jest 61 učenik (vidi tablicu 7.3). U tu skupinu uključene su pored stranih zemalja i one zemlje koje su u međuratnom razdoblju zajedno s Hrvatskom bile sastavni dio jugoslavenske države.

Tablica 7.3. Brojčani odnos učenika čakovečke Učiteljske škole s obzirom na mjesto njihova rođenja unutar ili izvan granica današnje Republike Hrvatske (1920./1921.-1940./1941.)

Mjesto rođenja učenika	1920./1921.	%	1930./1931.	%	1940./1941.	%	Ukupno	%
Republika Hrvatska	143	92,85	258	88,05	226	93,38	627	91
Izvan Republike Hrvatske	11	7,14	35	11,94	15	6,19	61	8,85
Neutvrđeno	0	0	0	0	1	0,41	1	0,14
Ukupno	154	100	293	100	242	100	689	100

Najviše učenika izvan područja Republike Hrvatske dolazilo je iz prostora današnje Republike Slovenije, njih 3,77% (26 učenika). Po brojnosti slijedio je prostor današnje Republike Srbije s udjelom od 2,17% (15 učenika).¹¹⁹ Bosna i Hercegovina sudjelovala je s udjelom manjim od 1% kao i Republika Italija, Mađarska i Austrija dok je iz ostalih zemalja dolazio tek po jedan učenik.¹²⁰ Iz predloženih podataka vidi se da je najviše polaznika čakovečke Učiteljske škole, nakon prostora današnje Republike Hrvatske, dolazilo iz zemalja tadašnje Kraljevine SHS/Jugoslavije dok je broj učenika rođenih izvan ovog državnog okvira bio minimalan.

¹¹⁹ Najviše učenika dolazilo je iz područja današnje Vojvodine.

¹²⁰ Pored navedenih država po jedan je učenik prema mjestu rođenja dolazio iz današnje Republike Crne Gore, Republike Kosovo, Savezne Republike Brazil te Sjedinjenih Američkih Država.

Zbog upravno-teritorijalnih promjena unutar samog hrvatskog prostora u toku međuratnog razdoblja, poslužili smo se suvremenom upravnom podjelom Hrvatske prema županijskom sustavu, ne bi li dobili podatke iz kojih su dijelova hrvatske države učenici dolazili na školovanje u Čakovec. Analizom odabranih godina, dobivamo podatak da su u regionalnom sastavu Učiteljske škole u najvećem omjeru sa 26,15% (164 učenika) bili zastupljeni učenici iz područja današnje Varaždinske županije. Slijedilo je područje Koprivničko-križevačke županije s udjelom od 16,74% (105 učenika) dok se Međimurje nalazilo tek na trećem mjestu sa 14,35% (90 učenika). Zanimljivo je da je čak 9,88% ili 62 učenika dolazilo s područja Primorsko-goranske županije. Općenito je najviše učenika bilo iz prostora Sjeverozapadne Hrvatske. Po brojnosti su slijedili učenici iz Središnje i Istočne Hrvatske dok ih je najmanje bilo iz Jadranske, s izuzetkom Primorsko-goranske županije.

Ako bi svaku godinu promatrali pojedinačno vidjeli bismo da je područje Varaždinske županije tokom prvih dviju promatranih godina najzastupljenije u regionalnoj strukturi škole. Njezin statistički udio 1940./1941. za dva posto premašuje Međimurska županija. Podaci za 1920./1921. i 1930./1931. godinu pokazuju nam da učenici iz međimorskog područja nisu u većem omjeru polazili čakovečku Učiteljsku školu jer su činili tek 7 i 8,52% njenog udjela. U toku tridesetih godina započinje trend njihova porasta, da bi potkraj međuratnog razdoblja postigli uspon do 25,66%. Učenici iz Primorsko-goranske županije bili su posebice brojni 1930./1931. kada su sudjelovali s čak 17,82% (46 učenika) u ukupnoj regionalnoj strukturi škole. Analizom odabranih godina dobivamo podatak da su Učiteljsku školu polazili učenici gotovo svih hrvatskih županija. Možemo zaključiti da je njen regionalni sastav bio veoma raznolik, čak je nekoliko učenika dolazilo iz područja Istre koja je na temelju Rapallskog ugovora iz 1920. godine tijekom cijelog međuratnog razdoblja pripadala Talijanima.

7.3. Religijska struktura učenika

Kao i u prethodnom mađarskom razdoblju, i u vrijeme djelovanja hrvatske Učiteljske škole najviše učenika pripadalo je rimokatoličkoj vjeroispovijesti, njih 94,92% (654) (tablica 7.4.). Sljedeća religija po zastupljenosti bila je istočnopravoslavna sa 3% ili 21 učenikom te grkokatolička s 1,16% ili njih osmero. Ostale religije u vjerskoj strukturi škole sudjelovale su s udjelom manjim od 1%, a to su židovska, islamska, reformatorska (kalvinska), baptistička i jedna neutvrđena vjeroispovijest.

Povezujući religiju s regionalnim podrijetlom učenika manjinskih vjerskih skupina ove škole, dobit ćemo podatak da su istočnopravoslavni učenici u velikom omjeru dolazili iz različitih hrvatskih županija naseljenih pravoslavnim stanovništvom čiji se udio na ovom prostoru tijekom međuratnog razdoblja povećavao. Primjetan je polagani porast učenika pravoslavne vjeroispovijesti u religijskoj strukturi škole jer u prvoj analiziranoj godini čine udio od 1,94% da bi ih 1940./1941. bilo gotovo 5%. Roditelji tih učenika prvenstveno su bili zaposlenici javne službe, naročito činovništva, ali i poljoprivrede. Što se tiče učenika grkokatoličke religije, primijetili smo da je velikoj većini otac po zanimanju grkokatolički svećenik te da većina dolazi iz različitih hrvatskih prostora. Za ostale vjerske skupine nije vršena usporedba podataka budući da su zastupljene pojedincima.

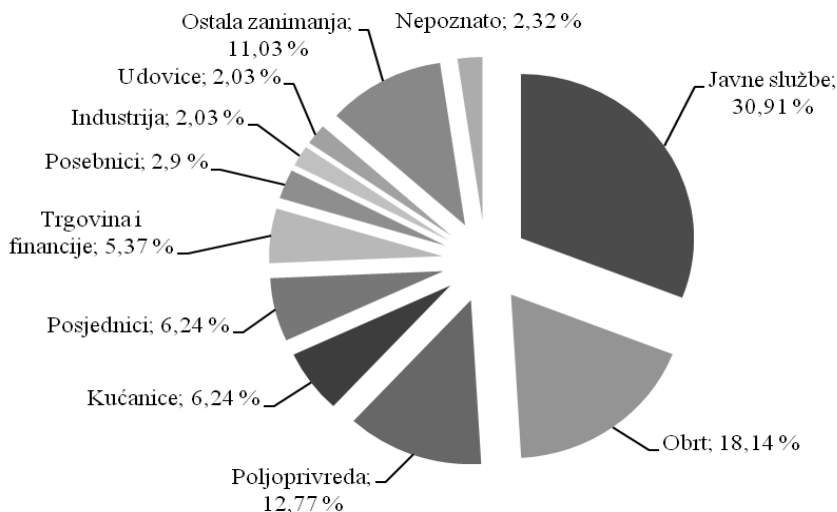
Tablica 7.4. Struktura učenika čakovečke Učiteljske škole prema religijskoj pripadnosti (1920./1921.-1940./1941.)

Vjeroispovijest	1920./1921.	%	1930./1931.	%	1940./1941.	%	Ukupno	%
Rimokatolička	149	96,75	280	95,56	225	92,97	654	94,92
Istočnopravoslavna	3	1,94	6	2,04	12	4,95	21	3,04
Grkokatolička	2	1,29	4	1,36	2	0,82	8	1,16
Ostale	0	0	3	1,02	3	1,23	6	0,87
Ukupno	154	100	293	100	242	100	689	100

7.4. Socijalna struktura učenika

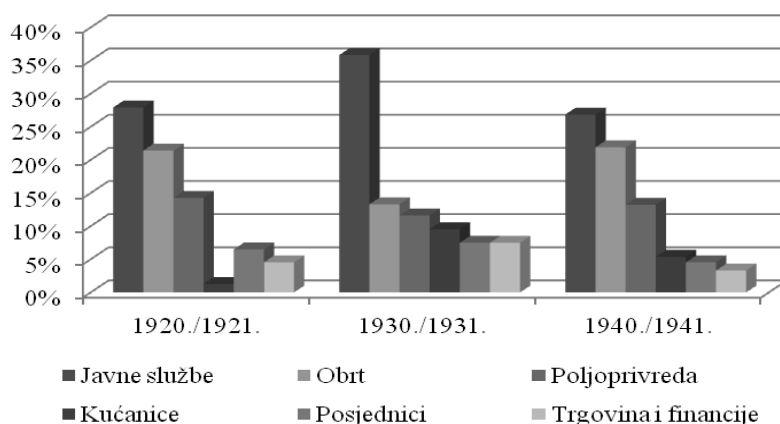
Na istom principu na kojem se utvrđivala socijalna struktura čakovečke Učiteljske škole za vrijeme trajanja mađarske uprave, provedena je analiza za međuratno razdoblje. Kao što se vidi na grafu 7.1., najviše roditelja/skrbnika učenika ove škole tijekom 1920./1921., 1930./1931. i 1940./1941. godine bilo je zaposleno u javnoj službi, njih 30,91% odnosno njih 213. Obrtna zanimanja bila su zastupljena s 18,14% (125), a poljoprivreda s 12,77% (88). Slijedila ih je kategorija "kućanica" i "posjednika" s jednakim postotkom od 6,24% (43) te zaposleni na području trgovine i financija s 5,37% (37).

Graf 7.1. Socijalna struktura učenika čakovečke Učiteljske škole prema zanimanju roditelja/skrbnika (1920./1921.-1940./1941.)

Udio javne službe kretao se u rasponu od 26,85 do 35,83% te bio na vodećoj poziciji tokom svih triju godina, posebice 1930./1931. kada se smanjio udio zaposlenih u obrtu i poljoprivredi, drugo- i trećeplasiranim kategorijama tijekom međuratnog razdoblja unutar socijalne strukture škole (vidi graf 7.2.).

Graf 7.2. Kretanje najzastupljenijih zanimanja učenikovih roditelja/skrbnika unutar socijalne strukture čakovečke Učiteljske škole (1920./1921.-1940./1941.)

Ostala zanimanja kojima su se bavili roditelji/skrbnici učenika ove škole zastupljena su u manjoj mjeri kao što se vidi u tablici 7.5., tako je posebnika bilo gotovo 3%, zaposlenih u industriji svega 2% koliko je bilo i udovica. Slijedili su ih zaposlenici vojske, zatim privatni činovnici i šumari čiji se postotak kretao oko 1½ % dok je mjernika bilo ravnih 1%. Sve ostale skupine činile su udio niži od 1% što znači da se u odabranim godinama međuratnog razdoblja spominju svega nekoliko puta (svećenici, umirovljenici, orguljaši, podvornici, upravitelji, kućevlasnici i zaposlenici pomorskih zanimanja) dok je kategorija "ostala zanimanja" obuhvatila one koji su navedeni samo jednom.¹²¹

¹²¹ Kategorija "ostala zanimanja" obuhvaćala je široku lepezu raznih vrsta zaposlenja, a to su odvjetnik, veterinar, graditelj, baždar, strojar, tipograf, primalja, vrtljar, domaćica, spremačica, služitelj, sluga. Vidimo da je grupa sastavljena od zanimanja različitog socijalnog i ekonomskog statusa, od onih koji zahtijevaju završeno visokoškolsko obrazovanje i osiguravaju ugled u društvu do pripadnika srednjih i nižih slojeva različitog ekonomskog položaja.

Tablica 7.5. Struktura učenika čakovečke Učiteljske škole prema zanimanju roditelja/skrbnika (1920./1921.-1940./1941.)

Zanimanje roditelja/skrbnika	1920./1921.	%	1930./1931.	%	1940./1941.	%	Ukupno	%
Javne službe	43	27,92	105	35,83	65	26,85	213	30,91
Obrt	33	21,42	39	13,31	53	21,9	125	18,14
Poljoprivreda	22	14,28	34	11,6	32	13,22	88	12,77
Kućanice	2	1,29	28	9,55	13	5,37	43	6,24
Posjednici	10	6,49	22	7,5	11	4,54	43	6,24
Trgovina i financije	7	4,54	22	7,5	8	3,3	37	5,37
Posebni	10	6,49	0	0	10	4,13	20	2,9
Industrija	2	1,29	3	1,02	9	3,71	14	2,03
Udovice	7	4,54	3	1,02	4	1,65	14	2,03
Vojska	5	3,24	5	1,7	2	0,82	12	1,74
Privatno činovništvo	0	0	6	2,04	5	2,06	11	1,59
Šumarstvo	3	1,94	3	1,02	3	1,23	9	1,3
Mjernici	1	0,64	5	1,7	1	0,41	7	1,01
Svećenstvo	1	0,64	3	1,02	2	0,82	6	0,87
Umirovljenici	0	0	0	0	5	2,06	5	0,72
Orguljaši	0	0	1	0,34	3	1,23	4	0,58
Podvornici	1	0,64	2	0,68	1	0,41	4	0,58
Upravitelji	0	0	1	0,34	1	0,41	2	0,29
Kućevlasnice	0	0	2	0,68	0	0	2	0,29
Pomorska zanimanja	0	0	2	0,68	0	0	2	0,29
Ostala zanimanja	2	1,29	4	1,36	6	2,47	12	1,74
Nepoznato	5	3,24	3	1,02	8	3,3	16	2,32
Ukupno	154	100	293	100	242	100	689	100

Unutar kategorije javne službe predvodi činovništvo sa 37%, slijede ga zaposlenici u obrazovanju i školstvu sa 30,51%, prometna zanimanja čine udio od 17,84% dok 14,55% otpada na različita zanimanja unutar javne službe, a koja se ne mogu uvrstiti u ostale tri podkategorije. Sagledavajući svaku podkategoriju pojedinačno, 1920./1921. godine udio činovništva dostigao je skoro polovicu zaposlenih unutar javne službe. U sljedećem razdoblju najviše je bilo zaposlenika prosvjete i školstva, ne bi li 1940./1941. činovništvo opet predvodilo u skupini. Školstvo je bilo u prvom i zadnjem razdoblju drugoplasirano u strukturi javnih službi. Najveći uspon doživjela su prometna zanimanja koja su u prvoj promatranoj godini sudjelovala s gotovo 7%, da bi u sljedeće dvije njihov udio porastao na 20%.

Prema socijalnom podrijetlu čakovečku Učiteljsku školu tijekom međuratnog razdoblja prvenstveno su polazili učenici čiji su roditelji/skrbnici bili državni zaposlenici, posebice činovnici i prosvjetni radnici. Iako su unutar skupine postojale razlike s obzirom na njihov status, možemo zaključiti da je velika većina pripadala srednjem i nižem sloju javnih zaposlenika. Učenici ove škole dolazili su iz različitih društvenih slojeva, ali ponajviše su to bili pripadnici srednjeg sloja, iako se gotovo svaka grupacija unutar sebe razlikovala po socijalnom i ekonomskom statusu.

7.5. Uspjeh i vladanje učenika

Utvrdili smo prolaznost učenika na temelju školskog uspjeha koji su ostvarili na kraju školske godine uključujući i rezultate održanih popravnih ispita. Prema tome možemo uz pomoć tablice 7.6. kazati da je prolaznost učenika Učiteljske škole u međuratnom razdoblju visoka budući da je razred uspješno završilo 94%, to jest 621 učenik, dok tek manji dio - 5,75% odnosno njih 38 nije uspjelo svladati nastavno gradivo te su imali obvezu ponavljati razred.

Tablica 7.6. Prolaznost učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1920./1921.-1940./1941.)

Prolaznost učenika	1920./1921.	%	1930./1931.	%	1940./1941.	%	Ukupno	%
Prošli razred	125	85,61	263	93,92	233	99,57	621	94,09
Pali razred	21	14,38	17	6,07	0	0	38	5,75
Neispitani	0	0	0	0	1	0,42	1	0,15
Ukupno	146	100	280	100	234	100	660	100

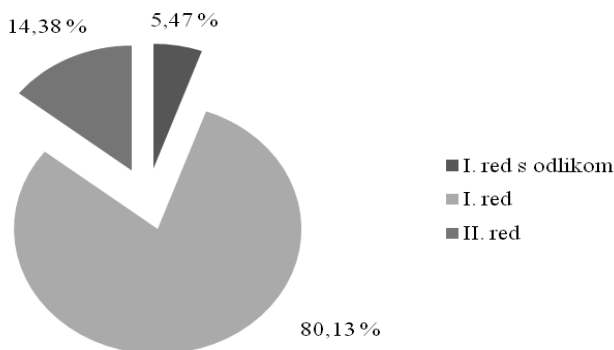
Ako sagledamo svaku godinu pojedinačno, dobit ćemo ponešto drugačiju sliku od prethodno prikazane. Školske godine 1920./1921. nije ostvarena tako visoka prolaznost kao što proizlazi iz ukupnog prosjeka jer je u viši razred moglo prijeći 85,61% učenika, dok njih 14,38% nije ostvarilo minimalni uvjet za prolaz. Očito su uvjeti u navedenom razdoblju bili ponešto stroži nego što će biti oko 1930./1931. kada je stopa prolaznosti iznosila 93,92%, a stopa pada tek 6,07%. Zapravo nas po svojim rezultatima prilično zbunjuje godina 1940./1941. kada nitko nije imao zaključenu negativnu ocjenu na kraju školske godine tako da su gotovo svi učenici, njih 233 ili 99,57% uspješno završili razred. Naime, u proljeće 1941. Međimurje je bilo okupirano. Zbog neizvjesne političke, a time i prosvjetne situacije učenicima se već u toku svibnja zaključuju ocjene i opći školski uspjeh. Svjesni skorih promjena, možemo nagađati da je profesorski zbor Učiteljske škole izvršio pritisak na učenike da završe trenutni razred i steknu svjedodžbu kojom su mogli nastaviti svoje školovanje u nekim drugim gradovima jer je bilo očito da će Mađari u Međimurju uvesti novu obrazovnu politiku s mađarskim jezikom.

Budući da su u toku međuratnog razdoblja u pitanju različiti sustavi ocjenjivanja, analiza uspjeha učenika morala se podijeliti na dvije cjeline. Moramo spomenuti da čakovečka Učiteljska škola nije zadržala prethodni mađarski ocjenjivački sustav, nego je uvela i sve do 1930. godine koristila sustav koji se koristio na području hrvatskih zemalja prije Prvog svjetskog rata. Analizom općeg uspjeha, to jest općeg reda napretka

za godinu 1920./1921., utvrdilo se korištenje triju ocjena za njihov prikaz. Prema grafu 7.3. najviše učenika, njih čak 117 ili 80,13% ostvarilo je uspjeh prvog reda, dok je najrjeđe korištenu ocjenu, prvi red s odlikom zaslužio tek njih 8 ili 5½ %. Dok je ona označavala iznimno odličan uspjeh, drugim redom označavao se negativan opći uspjeh kojim je ocijenjeno 14,38% učenika (21) nakon održanih popravnih ispita. Uspjehom drugog reda ocjenjivalo se učenike koji su iz tri ili više nastavnih predmeta imali negativno zaključene ocjene te stoga morali ponavljati razred, kao i učenike koji su s jednom ili dvije negativne ocjene imali pravo pristupiti popravnom ispitu.

Ocjenjivanje nastavnih predmeta vršilo se uz pomoć ocjene *veoma dobar* koja je označavala najbolji uspjeh te ocjenama *dobar*, *dovoljan* i *nije dovoljan*. U nekoliko slučajeva naišlo se na ocjenu *izvrstan*, ali prvenstveno kod ocjenjivanja vještina. Zbog različitog sustava vrednovanja uspjeha iz nastavnih predmeta te vrednovanja općeg uspjeha to jest napretka, zaključujemo da se ovdje završni uspjeh izvodio iz sveopće uspješnosti, vladanja i marljivosti učenika. Na temelju postignutog uspjeha učenik (*kandidat*) se proglašavao sposobnim ili nesposobnim za prijelaz u sljedeći razred.

Graf 7.3. Prikaz općeg uspjeha učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1920./1921.)

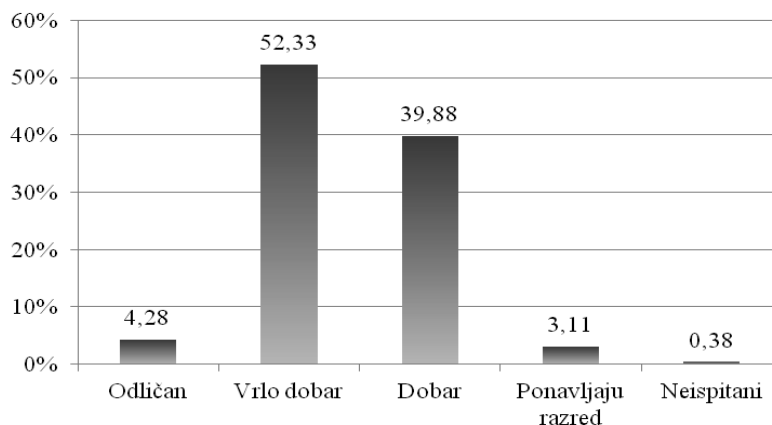

Od školske godine 1930./1931. pa sve do sloma Kraljevine Jugoslavije, primjenjivao se novi *Zakon o učiteljskim školama*, stoga su podaci za školsku godinu 1930./1931. i 1940./1941. prikazani zajednički. Učenik je mogao postići *odličan*, *vrlo dobar* te *dobar* opći uspjeh. Ukoliko je bio negativno ocijenjen iz jednog ili dva predmeta, polagao je popravni ispit, dok je za više njih ponavljao razred. Vrednovanje nastavnih predmeta ocjenjivano je ocjenama *odličan* (5), *vrlo dobar* (4), *dobar* (3), *slab* (2) i *rđav* (1). Uvjet za prijelaz u viši razred bila je postignuta najmanje ocjena *dobar* iz svih nastavnih predmeta, dok su ocjene *slab* i *rđav* smatrane negativnim.

Ukupan rezultat dviju navedenih godina pokazuje nam da je 269 ili 52,33% učenika čakovečke Učiteljske škole ostvarilo vrlo dobar uspjeh, dok je njih 205 ili gotovo 40% vrednovano dobrim općim uspjehom (vidi graf 7.4.). Manji udio učenika, tek 22 ili 4,28%, postigao je odličan školski rezultat dok je najmanje učenika, njih 16 ili 3,11% trebalo ponavljati razred. Uspoređujući međusobno ove dvije godine uvidamo da su

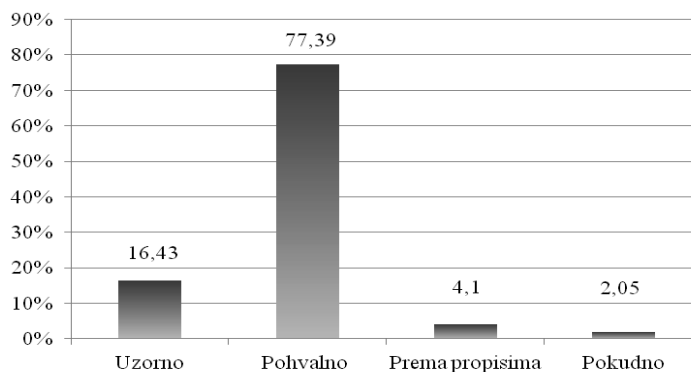
ostvareni slični rezultati. Razlika je što godine 1940./1941. zbog izvanrednih okolnosti nije bilo negativno ocjenjenih učenika. Nešto manje učenika postiglo je odličan uspjeh, što nas navodi na zaključak da su kriteriji za ostvarivanje najboljeg uspjeha i u izvanrednim okolnostima bili strogi.

Graf 7.4. Prikaz općeg uspjeha učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1930./1931.-1940./1941.)

Korištena školska dokumentacija poslužila nam je da se pored obrazovnog uspjeha dobije uvid i u odgojne rezultate učenika ove škole. Na temelju različitog sustava vrednovanja također smo iznijeli odvojen prikaz za prvi i drugi period međuratnog razdoblja. Dvadesetih godina vladanje učenika u ovoj školi vrednovano je ocjenama *uzorno*, *pohvalno*, *prema propisima* i *pokudno*. Graf 7.5. pokazuje nam da se najviše učenika, njih 113 ili 77,39% vladalo *pohvalno* dok je najvišu ocjenu iz vladanja, *uzorno* dobilo tek 24 učenika to jest njih 16,43%. Slijedilo je vladanje *prema propisima* s 4% udjela te mali broj učenika, tek troje (2,05 %) čije je vladanje ocjenjeno *pokudnim*.

Graf 7.5. Prikaz vladanja učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1920.-1921.)

Tridesetih i početkom četrdesetih godina vladanje učenika vrednovano je na temelju ocjena propisanih Zakonom iz 1929. godine koji uvodi *odlično* (5), *vrlo dobro* (4), *dobro* (3) i *loše* (1) vladanje. Najveći broj učenika, 453 ili 88,13% vladao se odlično u toku 1930./1931. i 1940./1941. godine dok se 10,70% ili njih 55 vladalo vrlo dobro. Promatrajući dvije odabrane godine zasebno, vidimo da su postignuti izrazito slični rezultati (vidi tablicu 7.7.).

Uspoređujući rezultate iz prvog i drugog razdoblja vidimo da je u dvadesetim godinama mali broj učenika postigao najviši nivo vladanja, što nas upućuje na zaključak da je primjenjivan stroži pedagoški sustav nego tridesetih i četrdesetih godina kada je velika većina učenika ocijenjena odličnim vladanjem.

Tablica 7.7. Pregled vladanja učenika Učiteljske škole u Čakovcu (1930./1931.-1940./1941.)

Vladanje	1930./1931.	%	1940./1941.	%	Ukupno	%
Odlično	244	87,14	209	89,31	453	88,13
Vrlo dobro	31	11,07	24	10,25	55	10,7
Dobro	2	0,71	0	0	2	0,38
Loše	2	0,71	0	0	2	0,38
Neocijenjeno	1	0,35	1	0,42	2	0,38
Ukupno	280	100	234	100	514	100

Zaključak

U ovom broju *Analiza za povijest odgoja* objavljen je prvi dio rada *Obrazovanje učitelja u Čakovcu: povijesni, socijalni i pedagoški aspekti (1879.-1963.)*. Obuhvaćeno je razdoblje od samog osnivanja čakovečke Učiteljske škole u drugoj polovini 19. stoljeća sve do završetka međuratnog razdoblja. Drugi dio rada bit će objavljen u sljedećem broju, a obuhvatit će razdoblje od 1941. godine do zatvaranja škole početkom šezdesetih godina 20. stoljeća. Također će u njemu biti sadržana međusobna komparacija analiziranih razdoblja djelovanja škole te izvedena sveukupna zaključna razmatranja proizašla iz ovog istraživanja.

LITERATURA

1. *A magyar állam és a nemzetiségek: a magyarországi nemzetiségi kérdés történetének jogforrásai 1848.-1993.* (2002). Budapest: Napvilág kiadó.
2. Antoš, M. (1997). Sjećanja na prof. Ljuboslava Kuntarića i generaciju profesora i pripravnika koji su s njim širili duh hrvatstva u Međimurju. *Hrvatski sjever*, 2 (3/4), str. 98-109.
3. Balta, I. (2001). Mađarske škole u hrvatsko-slavonskim županijama u sustavu julijanske akcije krajem XIX. i početkom XX. stoljeća. *Život i škola*, 47 (6), str. 30-44.
4. Batinić, Š. (2003). Hrvatski školski sustav u XX. stoljeću. *Anali za povijest odgoja*, 2, str. 49-69.

5. Batinić, Š. i Gaćina Škalamera, S. (2009). *Učiteljice i učitelji u Hrvatskoj 1849. - 2009*. Zagreb: Hrvatski školski muzej.
6. Bauk, F. (2000). Pedagoška i društvena funkcija hrvatske Učiteljske škole u Čakovcu. U: Hranjec, S., ur. *120 godina izobrazbe učitelja u Čakovcu: zbornik radova sa znanstvenog skupa u Čakovcu*. Čakovec: Visoka učiteljska škola, str. 18-24.
7. Bauk, F. (1992). *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju: prilog hrvatskoj nacionalnoj povijesti osnovnog školstva i prosvjete*. Čakovec: Zrinski.
8. Bauk, F. (1991). Staleško organiziranje i djelovanje međimurskih učitelja (1918-1941). *Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 132 (2), str. 171-177.
9. Benček, Š. (1972). Povijesni razvoj Učiteljske škole u Čakovcu. U: Bartolić, Z., ur. *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*. Čakovec: Pedagoška akademija, str. 183-196.
10. Črep, J. (2011). Svakodnevni život Međimuraca 1914.-1920. U: Bunjac, B., ur. *Pomurje 1914.-1920: zbornik radova*. Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, str. 243-252.
11. Franković, D., Pregrad, Z. i Šimleša P., ur. (1963). *Enciklopedijski rječnik pedagogije*. Zagreb: Matica hrvatska.
12. Felkai, L. (2004). *Portrét a dualizmus korának kultuszminisztereiről*, Budapest: Balassi Bálint Intézet.
13. Franković, D., ur. (1958). *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
14. Gaćina Škalamera, S. (2006). *Školski dokumenti: Arhivske zbirke Hrvatskoga školskog muzeja*. Zagreb: Hrvatski školski muzej.
15. Gaćina Škalamera, S. (2004). Dinamika razvoja osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj od 1900. do 1940. *Anali za povijest odgoja*, 3, str. 83-111.
16. Goldstein, I. i sur. (1996). *Hrvatske županije kroz stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Horvat, R. (1944). *Povijest Međimurja*, Zagreb: Hrvatski Rodoljub.
18. Kalšan, V. (2006). *Međimurska povijest*. Čakovec: Kalšan Vladimir.
19. Kalšan, V. (2002). Politička i administrativna pripadnost Međimurja 16. – 21. stoljeća. *Ako: časopis za društvena pitanja i kulturu grada Čakovca*, 6 (13), str. 17-29.
20. Kalšan, V. (2000). Internat državne Učiteljske škole u Čakovcu. U: Hranjec, S., ur. *120 godina izobrazbe učitelja u Čakovcu: zbornik radova sa znanstvenog skupa u Čakovcu*. Čakovec: Visoka učiteljska škola, str. 25-32.
21. Kapun, V. (2000). Nacionalni aspekti osnivanja Učiteljske škole u Čakovcu: Károlyi Zrínyi o Učiteljskoj školi u Čakovcu. U: Hranjec, S., ur. *120 godina izobrazbe učitelja u Čakovcu: zbornik radova sa znanstvenog skupa u Čakovcu*. Čakovec: Visoka učiteljska škola, str. 9-17.
22. Kapun, V. (1982). *Međimurje 1918*. Čakovec: Zrinski.
23. Kapun, V. (1980). Osnivanje i početak rada Učiteljske škole u Čakovcu (1879 – 1889). U: Bartolić, Z., ur. *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*. Čakovec: Pedagoška akademija, str. 17-72.
24. Kermek, R. (1980). Referat o 60-godišnjici rada Učiteljske škole i Pedagoške akademije Čakovec – 17. XI. 1979. U: Bartolić, Z., ur. *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*. Čakovec: Pedagoška akademija, str. 153-162.
25. Korenčić, M. (1979). *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857.-1971*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
26. Kuntarić, Lj. (1977). Državna učiteljska škola u Čakovcu u povijesti hrvatskog školstva i Međimurja u vremenu od 1919. do 1941. godine. *Bilješke o prilikama u katoličkom pokretu*

- poslije 1918. godine*, knjiga br. 8. Slavonska Požega: sredio sin ing. Ljuboslav Kuntarić, Opatija, 1990.
27. Luetić, T. (2006). Socijalna slika studenata Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (1874.-1914.). *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 24, str. 199-222.
 28. Novak, I. (1907). *Istina o Međimurju*. Zagreb: Poučna knjižnica „Pokreta“.
 29. Ogrizović, M. (1980). Uvodna riječ o razvoju školstva u Međimurju. U: Bartolić, Z., ur. *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*. Čakovec: Pedagoška akademija, str. 9-16.
 30. Ogrizović, M. (1976). Razvitak školstva i pedagogije u Jugoslaviji od god. 1918. do god. 1941. U: Franković, D., ur. *Zbornik za historiju školstva i prosvjete*, br. 10. Zagreb: Hrvatski školski muzej, str. 9-23.
 31. Ovčar, S. (2001). Povijesni pregled izobrazbe učitelja u Čakovcu. *Učitelj: godišnjak Visoke učiteljske škole u Čakovcu*, 1, str. 115-122.
 32. Ovčar, S. (1980). Razvoj osnovnog školstva u Međimurju između I i II svjetskog rata. U: Bartolić, Z., ur. *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*. Čakovec: Pedagoška akademija, str. 73-86.
 33. Pismo dr. Sigismunda Čajkovca. (1972). *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*, Čakovec: Pedagoška akademija, str. 179-181.
 34. *Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji*. (1930). Zagreb: Tisak i naklada knjižare St. Kugli.
 35. *Zakon o srednjim školama i Zakon o učiteljskim školama*. (1930). Beograd: Izdavačka knjižarnica Gece Kona.
 36. Zapisnik o predaji Učiteljske škole u Čakovcu 22. veljače 1919. (1972). U: Bartolić, Z., ur. *Zbornik Pedagoške akademije Čakovec*. Čakovec: Pedagoška akademija, str. 178-179.
 37. Zrínyi, K. (1905). *Monografija grada Čakovca: povijest dvorca i grada; popis stanovništva iz 1901*. Čakovec: Tiskara Fülöp Fischel (Sándor Strausz).
 38. Zvonar, I. (2000). Pedagoški i publicistički rad Józsefa Margitaia. U: Hranjec, S., ur. *120 godina izobrazbe učitelja u Čakovcu: zbornik radova sa znanstvenog skupa u Čakovcu*. Čakovec: Visoka učiteljska škola, str. 49-55.
 39. Župan, D. (2009). Dobre kućanice: obrazovanje djevojaka u Slavoniji tijekom druge polovice 19. stoljeća. *Scrinia Slavonica*, 9 (1), str. 232-256.

Godišnja izvješća Učiteljske škole Čakovec

40. *Izveštaj o Kraljevskoj muškoj učiteljskoj školi i vježbaonici u Čakovcu: na svršetku školske godine 1918.-1919.* (1919). Čakovec.
41. *Izveštaj o Kraljevskoj muškoj učiteljskoj školi i vježbaonici u Čakovcu: na svršetku školske godine 1919.-1920.* (1920). Čakovec.
42. *Izveštaj o Kraljevskoj muškoj učiteljskoj školi i vježbaonici u Čakovcu: na svršetku školske godine 1920.-1921.* (1921). Čakovec.
43. *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1930./1931. godinu.* (1931). Čakovec.
44. *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1931./1932. godinu.* (1932). Čakovec.
45. *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1932./1933. godinu.* (1933). Čakovec.
46. *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1933./1934. godinu.* (1934). Čakovec.

47. *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1934./1935. godinu.* (1935). Čakovec.
48. *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1935./1936. godinu.* (1936). Čakovec.
49. *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1936./1937. godinu.* (1937). Čakovec.
50. *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1937./1938. godinu.* (1938). Čakovec.
51. *Državna učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1938./1939. godinu.* (1939). Čakovec.
52. *Učiteljska škola u Čakovcu: izvještaj za školsku 1939./1940. godinu.* (1940). Čakovec.

IZVORI¹²²

53. HR DAM 254. Učiteljska škola Čakovec.
Anyakönyve, 1879./1880.-1896./1897. *Anyakönyve*, 1897./1898.-1906./1907.
Anyakönyve I., II., III., IV. osztályanak, 1910./1911.
Glavni imenik I., II., III., IV. tečaja, 1918./1919.
Glavni imenik I., II., III., IV. tečaja, 1919./1920.
Glavni imenik I., II., III., IV. tečaja, 1920./1921.
Upisnica (imenik), 1930./1931.
Glavni katalog učenika, 1940./1941.
Spomenica Državne učiteljske škole Čakovec

Magdalena Vrbanc, Čakovec

(Summary)

TEACHER EDUCATION IN ČAKOVEC: HISTORICAL, SOCIAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS (1879-1963)

This paper deals with teacher education within the scope of the Čakovec Teacher Training School (*Učiteljska škola*) throughout the entire period of its existence and operation, i.e. from 1879 until 1963. Established by the Hungarian state authorities, it remained under their influence until the end of the First World War. After Međimurje joined the newly formed Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, the school started operating in the language and spirit of Croatia. During the period between two world wars, it was under an increasing pressure of the Yugoslav centralism and unitarianism. During the Second World War, the Teacher Training School and the entire Međimurje Region were annexed to Hungary. After the war, however, it once again became a Croatian Teacher Training School. The wish to raise the level of education of future teachers

¹²² HR DAM 254. Učiteljska škola Čakovec. Čakovec (1879.-1963.), knj. 346, kut. 3, sv. 39. Imenici i Spomenica.

led to the end of its operation since a higher level substitute, namely the Teacher Training College (*Pedagoška akademija*), was established in 1961.

Međimurje, and together with it the Čakovec Teacher Training School, passed through several different political and social periods, which is why the paper includes a parallel analysis of the internal structure of the school in the mentioned periods. In addition to the analysis of the trends related to the number of pupils, the paper analyses the gender structure of the school, the regional and social origins of the students, their native languages and nationalities, religion, as well as the achieved success and behaviour. The changes affecting the mentioned categories are in fact the reflections of the political, social and educational changes affecting the Teacher Training School within the scope of its narrow and wider environment. They also enable one to follow through them the development of the Čakovec Teacher Training School and the evolution of teacher education.

Key words: Teacher Training School (Čakovec),
teacher education, history of education, Međimurje, 1798 – 1941